UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 25
Vineri 10 Septembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Ambianţă şi paleativ

de DUMITRU IMBRESCU

Evenimentele pe cari le trăim îşi proectează înrâurirea lor şi asupra celor mai discrete dintre manifestările omeneşti, lăsând urme adânc vizibile. Interdependenţa dintre evenimentele politice şi celelalte progrese ale evoluţiei umane e un fapt care nu mai e nevoe să fie demonstrat, fiindcă întreaga istorie a civilizaţiei oferă nenumărate exemple de amplă colaborare între diverşi factori de manifestare. Desfăşurarea faptelor istorice nu poate fi privită în mod independent de complexul de împrejurări existente, cari nu numai că nu stau la o parte, ci colaborează efectiv la împlinirea unui alt destin ce îşi desenează prezenţa pe frontispiciul actualităţii. Nimeni nu se poate gândi, fără a comite un act de vădită eroare, să judece o manifestare oarecare a istoriei în funcţie de ea însăşi, fără s'o raporteze la cauzele care au prilejuit-o şi auxiliarele care au însoţit-o. Progresul uman este opera unei colaborări multiple între toate elementele de realitate care au gravitat spre înălţimi de lumină şi adevăr, având ca năzuinţă comună depăşirea stadiului de evoluţie existent la un moment dat.

Războaiele şi, în genere, cataclismele patriotice şi sociale au fost socotite de majoritatea istoricilor ca factori de evoluţie determinanţi în afirmarea ideii de civilizaţie şi progres, cu toate că timpul lor de desfăşurare a însemnat distrugere şi negaţie. S'admitem totuşi că de pe ruinele fumegânde ale acestor revărsări de întuneric şi de ură între oameni, vremurile ce-au urmat, în dorinţa lor de ispăşire şi pocăinţă, au reclădit, cu îndoite eforturi şi rezultate, ceeace dispăruse. Cu toate acestea, şi aci vroim să ajungem, vremurile de aspre încercări nu aduc cu întregul lor cortegiu de ură şi patimi, nimic constructiv. Doar efectul lor determină, subteran, pentru epocile de linişte următoare, simţământul obligaţiei de a depăşi, prin culmile de civilizaţie atinse, stadiul anterior de progres. In fond, cataclismele au tot apanajul negativismului. In faţa revărsării de tumult şi ură, conştiinţa oamenilor se eclipsează în faţa valorilor eterne, nu le mai sesizează semnificaţia şi le lasă pradă distrugerii forţelor instinctuale. In schimb, epocile de linişte spală rănile de pe frontispiciul civilizaţiei şi-şi fortifică efortul în direcţii creatoare.

Iată de ce socotim că ceeace omenirea manifestă în timpul desfăşurării marilor evenimente şi încercări nu poate purta pecetia seriozităţii şi a deplinei valabilităţi. Asemenea manifestări nu sunt opera unei conştiinţe stabile şi realizarea exactă a unui plan bine stabilit, ci rezultatul unor întâmplări neprevăzute, cu apariţii neregulate şi conţinut contradictoriu. Fără îndoială că nu poate fi contestat în totul însemnătatea lor. Dar ea e hotărît limitată la un scop de imediată necesitate, la interese de moment, la orizonturi restrânse. Materialul acesta ce ţâşneşte, cu vigoare, din frământarea evenimentelor, poate constitui, e drept, un depozit de cercetare de aleasă calitate pentru mai târziu, când oameni obiectivi, neorbiţi de finalitatea actualităţii vor căuta să descifreze sensurile şi temeiurile faptelor consumate.

A încerca însă, în timpul unor astfel de desfăşurări de evenimente, să sileşti, chiar cu mijloace oficiale, la o orientare exclusivă a culturii şi civilizaţiei unui popor, în direcţia finalităţii politice a acestora, e o greşală fundamentală, în primul rând că nu izbuteşte şi, în al doilea rând, provoacă un total declin calitativ al acestor manifestări. Evenimentele de ordin politic trebuesc lăsate să-şi urmeze, în mod firesc, drumul lor. Ele n'au nevoe de totala aderenţă a manifestărilor noastre. In primul rând, arta nu are nici un fel de rost de a se pune la dispoziţia marilor cataclisme. Experienţa de până acum dovedeşte că n'a avut decât de pierdut de pe urma lor. Angrenarea manifestărilor de artă în vălmăşagul evenimentelor de actualitate produce, în chip necesar, o modificare de calitate, în structura lor, căpătând un caracter conformist şi limitat la o finalitate trecătoare. Oricât de însemnat este scopul declanşărilor de evenimente, arta nu se poate şi nu trebue să se încadreze în graniţele lor. Valabilitatea lor e trecătoare, limitată la împrejurări vremelnice. Finalitatea artei e nelimitată şi ea nu depinde decât de structura ei proprie. Ea nu depinde de împrejurări şi de auxiliarele lor.

Am lăsat totuşi actualităţii şi evenimentelor ei o însemnătate în manifestări, care nu este câtuşi de puţin neglijabilă. Manifestările cari însoţesc revărsările de evenimente, au darul de a marca gradul de temperatură spirituală şi de a ne comunica impresia atmosferei ce domină la un moment dat mersul împrejurărilor. Lucrul acesta este important de ştiut cu precizie pentru formularea unei convingeri clare şi obiective. Asemenea manifestări se produc însă spontan şi ele se bucură de întreaga noastră preţuire, bineînţeles în măsura în care merită, fără să le amplificăm nejustificat importanţa. Ele se nasc din jocul manifestărilor, încât nu e nevoe să mai fie provocate, având o obârşie organică, şi nici stimulente, pentru a se produce în mai mare măsură, deoarece se manifestă liber şi numai atât cât e necesar.

Războiul nostru actual e pretutindeni însoţit de lira cântăreţilor sensibili la chemarea naţiei. Manifestările lor au fost peste tot bine primite şi gustate. Dar s'a subliniat totuşi, ca o justă apreciere, că valoarea lor e relativă şi valabilitatea limitată doar la evenimentele ce se desfăşoară. Cu rolul lor sfârşit, încetează şi valoarea lor artistică. Dar nu şi totala lor importanţă, căci ele vor servi, după ce impresia dezastrului îşi va şterge urmele, să fie material de prelucrat pentru adevăraţii meşteri ai războiului. Manifestările de astăzi se încadrează în finalitatea firească de a se depozita, în bune condiţiuni, materialul necesar cântăreţilor de mâine. Marile epopei, pe marginea evenimentelor, n'au fost contemporane niciodată cu acestea. Ele s'au realizat şi s'au desăvârşit totdeauna mai târziu, după ce s'a stins flacăra impresiilor trecătoare, rămânând doar esenţa lucrurilor, din care să se plămădească opera desăvârşită. Nici acum nu se pot închega capod'opere în funcţie de evenimente şi împrejurări. Se opun la aceasta chiar legile creaţiei artistice. Aluatul de manifestări pe marginea evenimentelor nu poate intra dintr'odată, ca material sigur de prelucrare artistică. El are nevoe să se dospească şi să se elibereze de toate contingenţele trecătoare, care l-ar împiedica să-şi împlinească pe deplin misiunea creatoare. Aceasta este valoarea efectivă a manifestărilor pe care le surprindem sub ochii noştri. Ea nu este lipsită de importanţă, dar iarăşi e bine să se ştie hotărît că aceasta nu înseamnă că ar avea o valoare estetică de sine stătătoare, ci, doar posibilitatea de a o avea, prin funcţiunea lor viitoare de îndeplinit, în actul de creaţie.

De-aceia, când aceste lucruri se ştiu şi se impun oricărui om de bun simţ artistic, rămânem surprinşi, când oameni, cu răspunderi oficiale, pozând în mecena artelor, încearcă să tulbure atmosfera de firească desfăşurare a acestor manifestări, prin crearea de stimulente materiale, în vederea producerii a cât mai multe asemenea fapte. Lucrul este din cale afară de ciudat. El indică impresia că cei în cauză nu înţeleg rostul deplin al acestor manifestări şi le acordă o semnificaţie mai mare decât o pot avea prin propria lor structură. Işi închipue poate că vor descoperi, cu acest prilej, adevărate comori de artă şi adevărate genii creatoare? E o enormă greşală.

(Urmare în pag. 2-a

ALEXANDRU PHOEBUS — Mama şi copilul

PADUREA AMINTIRII

de ION FRUNZETTI

E par'că o răzbunare a pădurilor ţării acesteia bogate în păduri, invadarea oraşelor. Surghiunite din ce în ce mai acerb către creerul altădată stufos al munţilor, pădurile inundă văile şi câmpurile, de-alungul unor fluvii prelungi de drum de fier.

Sub forma geometrică a cherestelei, scoboară către magazii şi porturi toţi brazii şi paltinii baladei, şi cântecul suav ascuns sub scoarţa lor gudronată de răşini şi ciocănită de ghionoi, se schimbă 'n metri steri de combustibil brut, ori material de construcţie.

Mi-aduc aminte de toate cetăţile verzi abietine, sacrificate pentru fabricile de celuloză, pe care le jeleam de mult în tovărăşia niţel convenţională a cavalelor ciobăneşti, la Sâmbăta făgărăşană sau la Dejani. Pe văile Lupşei, cascadând între maluri stâncoase (de-asupra cărora săltau, ca nişte arcuri elastice, punţile diavoleşti dintr'un singur trunchiu de brad, — prăvălit la câteva zeci de metri de-asupra râpei, şi crestat ca să n'alunece piciorul mai jos de suportul lor instabil, ispitit de adâncuri şi hău, —) hulau, monstruoase în prăvălirea lor apocaliptică, masele de buşteni solidari în rostogolire, ca o seminţie umană cuprinsă de turbarea marilor dislocări.

Ştiu, — printr'o curioasă trăsătură a memoriei care se 'ncăpăţânează să păstreze de peste tot numai micile fapte caracteristice sau semnificative, — cum în răstimpuri apa se leneveà, iezuind într'o îngrăditură naturală de stânci corcite cu arbuşti pitici de munte, şi cum, ca să-i smulgă din împotmolirea asta — fiindcă uneori trunchiurile se îngrămădeau câteva tone, răftuite ca în magazii, stive enorme — un om svelt, cu o prăjină încârligată la capăt şi armată cu fier, ca o halebardă, ţopăia ca un drac, din bârnă în bârnă, bălăngănindu-le pe ochiul adânc de apă. Ţin minte gestul cu care, sacerdotal, agăţând larg, de departe, buşteanul dela gura iezăturii, îl împingea nemilos spre prăpastia unde pica vertical, stârnind din apa spumegată nenumărate scântei ţâşnitoare, în bătaia razelor roşii de asfinţit strecurat prin frunzişuri. Odată piedica înlăturată, convoiul întreg de stâlpi doborîţi, cojiţi şi umflaţi de răşină, se 'nghesuiau nerăbdători spre strâmta ieşire a căloării naturale, şi nu arareori, ca să le potolească impetuoasa năvală, care ameninţă jghiaburile construite de consorţiul forestier, pe acolo pe unde meandrele prea dese printre stânci făceau impracticabil şivoiul, omul cu prăjina riscă să se prăvale laolaltă cu buturuga, târît de frenezia treacătului uriaş al curentului, şi resemnându-se până la urmă să-şi sacrifice doar cangea.

Şi niciodată n'am să pot uita, mai cu seamă mireasma, tare ca o înjurătură la modul olfactiv şi ca amintirea de văpaie a unui alcool, care-mi ardeia mucoasele, plămânii, creerul, îmbăindu-mă de-avalma într'o senzaţie inefabilă de cult hesicastic, cu accelerări de puls şi extase.

Pădurea mi-a adus întotdeauna 'n conştiinţă nu ştiu ce evocare originară, de mediu primordial al existenţei: mireasma de putred şi de jilav al humus-ului cu râmele sub frunze jumătate putrezite pe care talpa s'ar dori desculţă, să se 'nfunde 'n răcoarea neagră cu voluptatea unei îmbrăţişări şi a morţii; mireazma ozonată a spaţiului intervegetal, punctând cu cântec strecurat în răstimpuri, tăcerea 'mbălsămată de lumina palidă, cernută printre crengi ca prin vitrourile gotice — ale unei catedrale.

Misterul fecundaţiei şi al vieţii tradus într'o simfonie olfactică, şi încorporat odată cu oxigenul, până în fibrele ultime ale fiinţei omeneşti. Niciodată spiritul nu s'a simţit mai prezent decât acolo unde nimeni nu mai are dece se trudi să-i simtă prezenţa, şi pasă-mi-te prin nămeţii de aer înmirezmat care materializau dens spaţiul dintre trunchiuri pe care singur eu îl spintecam umblând, de undeva se depuneà ca o ceaţă strălimpede însăşi făptura de rouă, a lui Dumnezeu.

*

Toate, toate le-am simţit din nou, de curând, întocmai, într'una din intensele acelea halucinaţii integrale, în care nici unul dintre simţuri nu rămâne înafara straniei vrăji.

Par'că nici n'aş fi fost în oraşul cu aspect rural corcit de americanism parvenit, în care-mi scurg egal zilele, numărate pe calendar pentru contabilitatea predării articolelor, şi a sorescului de încasarea salariului, şi par'că nu mi s'ar fi înfundat paşii în mămăliga flască a asfaltului încins de soare.

Treceam pe lângă şantierul uriaş al unei construcţii, (a cărei aliniere sufere o deplasare semnificativă de 27° dela medie, ca axa pământului), aproape de centrala unui minister clădit de câţiva ani, oblic pe faţada caselor vecine, dar neizbutind să prevadă exact normele nouei alinieri, modificabilă şi ea la anul şi la mulţi ani viitori. Din pricina acestei inconsecvente municipale, şantierul clădirei noui înaintă semeţ, până 'nspre mijlocul străzii, unde-şi răsturnase, ca o ţaţă de mahala, pestelca plină de nisip şi pietriş, în grămezi uniforme. Din atmosfera toridă impestată de soarele viu, plutind material cu miros de asfalt şi de gunoaie, s'a desprins brusc ca mesagiul neaşteptat al unei misterioase bunevestiri, mireasma ştiută, de pădure reavănă şi aer alpin. Din ungherele conştiinţei a străbătut amarul unui ţinut carpatin înstrăinat, şi amintirea dureros de materială a văltorilor cu buşteni, de pe văile Lupşei.

Lucrătorii turnau în sicrie de brad sprijinite pe stâlpi asemenea celor învolburaţi de mult în jghiaburile consorţiului forestier, mortalul vâscos care-avea să se 'nchege jur-împrejurul grătarelor de fier înmormântate ca nişte schelete mecanice, în cutiile acestea negeluite. Conţinutul umezea scândura şi suprafaţa ei cu ghimpi se înroşea ca 'n apele şuvoiului de munte. Aerul se 'nbălsămase de răşini şi plutea ca o prezenţă, mirajul pădurii.

Pustiul asfaltat al marelui oraş parvenit cu reminiscenţe rurale, descoperise 'n felul acesta, asemeni tuturor deşerturilor toride, putinţa a înşela cu fate-morgane setea plămânilor arşi ai trecătorilor. Printre miazmele de gunoiu, benzină şi smoală câte concurează să facă din coaja bulevardului de tip new-yorkez anticamera unui infern necântat de nici un poet, dar nu mai puţin infernal, străfulgerarea senină a ozonului aducea oarecum cu o lumină bruscă de arc voltaic, iscată pe camuflaj, violet, ireal, dela lămpile de sudură ale mecanicilor ce repară liniile de tramvai, noaptea, după ce toate sgomotele amorţesc.

(Urmare în pag. 5-a)

OLGA GRECEANU — Nud

VIAŢA INSĂŞI

de MIHAI NICULESCU

La începutul primului act din **Le jeu de l'amour et du hasard** de Marivaux, în scena dintre subretă (Lizeta) şi stăpână (Silvia), stând amândouă de vorbă despre pretendentul acesteia din urmă, a cărui apropiată sosire le-a fost vestită, Lizeta se îndreaptă la un moment dat către cămin şi pune câteva bucăţi de lemne pe jeratec. Apoi, cu un gest aproape neobservat, stând cu spatele la foc, îşi ridică uşor rochia dindărăt, ca să se încălzească. Pe scena **Comediei Franceze**, gestul acesta de-o graţioasă intimitate poate că trece nebăgat în seamă, ca o aluzie — abia schiţată—la viaţa însăşi, aceea de toate zilele, anonimă, nespecificată. E un amănunt, dar cu un relief care mi s'a părut atât de altfel, fără să fie totuşi distonant. In această minunată nuanţare a expresiei sentimentelor care e teatrul marivaudesc! Fără îndoială că puneam mai mult eu dela mine, în acest amănunt, decât era în conţinutul obiectiv al gestului, care n'avea vreo semnificaţie deosebită.

Am văzut mai târziu, la teatrul **Renaissance**, o adaptare a lui Paul Achard după o tragi-comedie spaniolă din veacul al 15-lea de Fernando de Rojas: **La Célestine**. De astădată nicio îndoială: un accent veridic răscolitor, o evocare a vieţii nu numai în expresia ei brutală şi savuroasă, dar în resorturile ei adânci şi permanente, primare, — sălbatice în violenţa nestânjenită a manifestării lor. O intensitate susţinută, o reliefare mai accentuată poate prin contrast decât va fi fost în intenţia autorului, — a viciului şi a purităţii, a sublimului şi grotescului, etc. O codoaşcă învechită în rele: Célestine — „cette vieille maquerele", în limbajul familiar al cunoscuţilor — care-şi prostituiază fetele, înlesneşte unei tinere de viţă nobilă să păcătuiască şi nu se sfieşte să-şi primească preţul isprăvii în biserică. (Scena de amor se petrece pe întuneric, dar cu cortina ridicată, în timp ce valeţii intrepidului curtezan comentează cu vorbele cele mai pe şleau, momentele scenei presupuse îndărătul porţii la care stau de pază). Célestine — magistral interpretată de Marcelle Géniat — e o comoară de înţelepciune proverbială şi populară (un exemplu doar, din acelea care încă se pot cita: „Jeunesse joyeuse, vieillesse pisseuse"). Piesa se termină, ca faimoasa bătălie, nemaiavând cine să joace, fiindcă cele mai multe personagii răposează, fireşte, nu de moarte bună: cinci — adică şase — cu Célestine, socotită dublu după aprecierea unui supravieţuitor care se duce să bea, bucuros că mai e în viaţă.

Interesul spectacolului mi se pare să fie acela că restitue cu prisosinţă vieţii, ceea ce a primit dela ea.

(Urmare în pag. 5-a)

ANTONIA POZZI

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Nu exagerez afirmând că pentru a scri despre scurta viaţă a Antoniei Pozzi mi-ar trebui unelte uşoare ca o pană şi-un suflet de poet, împlinit din suavităţi şi gingăşii. A trăit această fată mai puţin de 27 de ani suferind de o enormă plenitudine sufletească ce n'a mai încăput în limitele fragilei sale fiinţe, eliberându-se către înălţuri şi seninuri în seara zilei de 3 Decembrie 1938, când, la periferia oraşului Milano, şi-a dăruit o moarte voluntară. Cu puţine ore înainte împărţise daruri unor copii săraci din mahalalele oraşului. Au fost ultimele daruri, înaintea ceasului ales pentru a se încredinţa lui Dumnezeu. Complexele împrejurări ale acestei morţi suave, într'o seară ambiguă de Decembrie, acuma când cunoaştem ceeace a avut mai de preţ deosebitul ei suflet — poemele, — accentuiază nespus de mult tragicul vieţii Antoniei Pozzi. Cu o seară înaintea morţii, Antonia Pozzi fusese văzută la Scala, unde se concerta: era adânc tulburată; se petrecea un lucru neobişnuit cu însăşi fibrele existenţei sale terestre, subţiate până la limita ultimă a rezistenţei. Intorcându-te pe drumul vieţii sale, vei da mereu de aceleaşi suferinţe extraordinare, de aceleaşi turburări în faţa a ceeace viaţa a avut muzical, armonios, delicat şi gingaş. Ochii limpezi ai copiilor o fanmecă; puritatea acestora o înfioară; gingăşia constituţiei lor fragile o tulbură. Copiii o apropie pe Antonia Pozzi de puritatea originară, de o stare paradiziacă. Ii cântă adesea cu o mai neîntâlnită tandreţe şi nu-i primăvară şi nu-i toamnă, şi nu sunt munţii atât de tulburători pentru ea cum sunt copiii.

Pentrucă ei sunt singurii care în regnul uman răscumpără suferinţele şi durerile neînţelese ale anilor ei tineri. Criza Antoniei Pozzi trece dincolo de starea normală: ea-şi cântă, cum n'am întâlnit pe nimeni până la ea, copiii nenăscuţi, copiii pe care se gândea că-i ţine în trupul ei, fecundat nu prin iubire terestră, ci, parcă, prin atingerea cu ceeace ne transcede. Este o maternitate suferindă în această adolescentă întârziată, o maternitate bolind după copiii pe care nu se decide totuşi să-i aibă. Nu poate să se decidă.

Iubirile Antoniei Pozzi, acelea care vor fi fost, se petrec în straturi despersonalizate, în zone pur şi simplu ideale. Cel puţin aşa ne instrueşte poezia sa: Literatura femeilor este, în general senzorială, dacă nu chiar deadreptul o literatură a simţurilor. La Antonia Pozzi singura realitate pare a fi zona unei armonii suprafireşti. Nici o singură frământare fizică, nici o amintire străveche — a sângelui pe care-l avea în ea, — sau nouă — a tinereţii ei suave — nu găseşte ecou, oglindire, în poezia sa. S'ar spune că această fată nici n'a avut simţuri; că fiinţa-i fizică s'a topit într'un clocot al sufletului ei, că trupu-i inocent a fost ridicat şi purtat în afară de viaţă, ca un trunchiu zădarnic, de sufletul ieşit din zăgazuri în acea tristă seară de Decembrie, când s'a refugiat de oameni ca să moară. Trupul ei a fost zădarnic. L-a avut ca să poată călători în Anglia sau Germania, ca să poată sta pe băncile unei Facultăţi, sau să se poarte pe malurile mării Ligure, dela Rapallo la Portofino, printre măslini şi portocali. Şi toţi acei ani tineri ai ei neluminaţi au fost de flăcările iubirii care e dată oamenilor ca un purgatoriu din care cei buni se înalţă şi cei răi se prăbuşesc. Deaceia, cine, cu mâna pământeană se-apropie de această existenţă, riscă să spargă ţesuturile fragile şi să treacă dincolo de ce a fost sau, prea greu, să n'atingă înălţimile ei curate. Nimeni n'a ştiut că Antonia Pozzi scrie poezii. Caietele sale erau ascunse cu avariţie de ochii sacrilegi, cum astăzi se ascunde de întrebări şi înţelegere, trecerea ei nelămurită printre oameni. A luat totuşi un mare premiu la Universitate pentru un studiu asupra lui Flaubert. Ce gust ciudat, la o scriitoare de calităţi diametral opuse realismului dur, terestru, flaubertian! Pentru Antonia Pozzi poezia a fost cea care uşurează de durere şi calmează prin puterea nelimitată ce este hărăzită numai Artei: „Nădăjduesc, — scrie ea unui prieten scriitor, — că la aceste prime pagini ale cărţii tale care mi-au fost arătate, se vor mai adăuga altele încetul cu încetul: şi viaţa o să mă doară mai puţin, crede-mă, dacă vei vrea să mi-o înflori cu poezia ta. Pentrucă poezia are această sarcină sublimă: să ia toată durerea care spumegă şi sfârâie în suflet şi s'o liniştească, s'o transfigureze în marea odihnă a artei, aşa cum fluviile se varsă în albastra vastitate a mării. Poezia e o purificare a durerii, cum imensitatea morţii e o purificare a vieţii. Când totul, unde suntem, este întunecat şi orice lucru doare şi sufletul se ofileşte penibil, atunci într'adevăr ni se pare un dar dela Dumnezeu acel lucru care face ca nodul lacrimilor să se desfacă în cântec şi ştie să spună ceeace în inima noastră strigă numai, ca'ntr'o închisoare".

E totdeauna în poezia Antoniei Pozzi un nod de lacrimi care se desface sau un strigăt care se subliniază în câteva fragile versuri. Imi place să mi-o imaginez pe Antonia Pozzi această consoră a noastră, a cântecelor noastre,

ANTONIA POZZI

(Urmare în pag. 3-a)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA DRAMATICĂ

„TEATRUL COLORADO": „CANTECUL LEBEDEI", comedie în trei acte de ERNST ENDERLINE.
„TEATRUL COMEDIA": „TOPAZE", comedie în patru acte de MARCEL PAGNOL.

Ca întotdeauna unui teatru nou i se face oarecare credit.

Așa socot că s'a întâmplat și cu Teatrul Colorado.

Este adevărat cel puțin în ce mă privește.

Din păcate, spectacolul actual nu îndreptățește speranțele puse în acest nou teatru.

Piesa care s'a dat are o coloratură care m'ar fi făcut să jur că este scrisă de o femeie.

Are toate caracteristicile : și în bine și în rău.

Dar asta nu interesează acum : am vorbit despre asta cu altă ocazie.

Această așa zisă comedie ar fi vrut să aibe o semnificație interesantă, iar ideia teatrală nu e rea, din ea se putea scoate mult: o femeie frumoasă care se apropie de vârsta critică: — acesta este „cântecul lebedei" — și care face toate eforturile pentru a obține cât mai mult dela viață și dela dragoste (în privința asta asistăm până la saturație la scene de înfrumusețare, masaj facial și altele asemenea !...) dar care își dă seama că terenul îi fuge de sub picioare și până la urmă se resemnează...

Ideea chiar dacă nu este rea, în schimb nu este deloc tratată dramatic ci... „beletristic" putând fi orice — nuvelă, schiță, esseu psihologic — orice în definitiv, dar nu spectacol teatral.

Piesa este tot timpul explicativă, de se lăsă asupra sălii o plictiseală resemnată, rar întâlnită, la care se mai adaogă din când în când un fel de filosofie de doi bani și jumătate care face ca spectatorii să surâdă și să-și privească semnificativ vecinii....

La un astfel de ritm inerent structurei însăși a piesii s'a mai adăugat și ritmul tot așa de trenant imprimat de direcția de scenă, ritm imprimat de d-na Marieta Sadona care poate fi o bună actriță, dar nu înseamnă că poate fi și o bună regisoare.

De altfel problema directorilor de scenă femei, care s'a mai pus cândva cu d-na Lucia Sturza Bulandra—cred că trebue rezolvată în defavoarea acestora — și răspunsul este dat de o butată, mai exact de o anecdotă, care s'a spus cu acea ocazie: femeilor le lipsește ceva..., fără de care regie dramatică bună nu se poate obține, oricâtă experiență și oricâte lucruri frumoase ar avea în cap.

In ce privește interpretarea, d-na Maud Mary a avut un joc de scenă interesant, a pus mult din propria d-sale ființă, fără ca totuși să reușească — și vina desigur că este a textului și poate și a regiei, dar cred că mai mult a textului, care-i un text mort — zic, fără ca totuși să poată să încălzească spectatorii, fără să reașească să-i intereseze.

Același lucru se poate spune despre d-na Lili Popovici dela Teatrul Național.

Destul de bine d. Costache Antoniu, un bun actor al primei noastre scene, dar care aici nici n'avea ce căuta, nici n'a avut ce să joace, nici rolul n'avea vr'o importanță și nici nu i se potrivea.

D-na Suzana Policrat, excesiv de afectată, devenind aproape imposibilă.

D-rele Geta Cibolini și Corina Constantinescu, destul de corecte, iar d. Kiki Brezeanu la fel.

Decorurile d-lui Ion Anestin pline de gust.

*

In fine, teatrul din pasaj, teatrul Comedia, vine cu o piesă bună și, mai mult, îngrijit prezentată.

In scurt un spectacol bun.

Despre piesa „Topaze" am spus în mai multe rânduri că o socot una dintre cele mai bune ce s'au scris dela războiul mondial încoace.

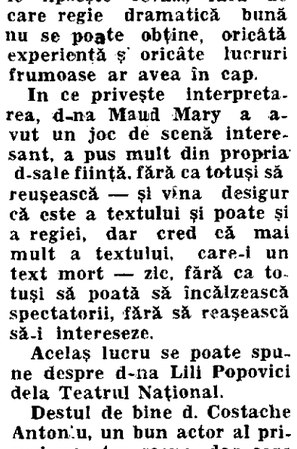

GEORGE VOINESCU

Bine înțeles în genul ei: comedie de moravuri și satiră socială, de o morală discutabilă, gen Bernard Shaw din „Non olet", dar... tratat „ la française".

Interpretarea de asemenea bună.

Topaze a fost prezentat de d. Vasiliu Birlic care a reușit să ne dea un Topaze bun, personagiu viu, destul de bine studiat și destul de bine nuanțat.

D. Vasiliu Birlic nu e desigur un Topaze ideal — și deja a avut de luptat cu amintirea d-lui Maximilian care cu mulți ani în urmă a creiat acest rol — dar nici d. Vasiliu Birlic nu a fost rău.

D-sa se resimte — și nu pomenesc aceasta pentru a-i micșora, ci tocmai pentru a-i releva un merit și efortul pe care a trebuit să-l facă — de atâția ani de cabotinaj la care a fost silit și care-i vor ieși greu din piele.

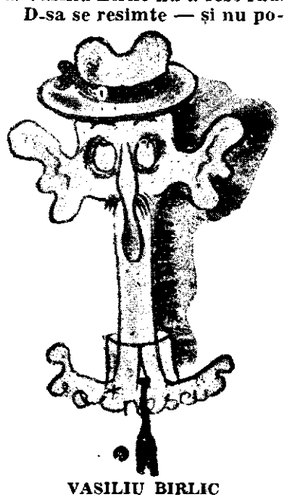

VASILIU BIRLIC

In privința aceasta, un prim lucru care trebuie numai decât să-l facă, este să-și supravegheze acel „ă" foarte supărător cu care-și prelungește deseori cuvintele și pe care-l introduce în multe pauze. El poate că era „necesar" sau „pitoresc" în piese ca „Prostul din bae" sau altele la fel, dar, repetat sau devenit tic, el e o scădere pentru actor și în orice caz nu merge pentru orice fel de piesă.

Ori, Topaze este o comedie, care, cu toate aparențele de glumă și de șarjă pe care poate să le dea unora, este o lucrare serioasă, în personajul lui Topaze este multă umanitate condensată și se resfrânge o întreagă dramă a vieții, care se soluționează în acea mare schimbare a lui sufletească, încât nimănui nu-i poate scăpa importanța rolului care-l ridică peste rolurile de comedii muzicale sau farse obișnuite.

In ce privește pe d-na Puia Ionescu în rolul lui Suzy, d-sa a fost prea feminină, prea „dulce" și prea romantică, aici trebuind din contră să fie mai accentuat caracterul de femeie vampă: e un rol de femeie interesantă, oricum o femeie care învârte oamenii pe degete...

Pentru rolul de om de afaceri a fost bine ales d. Ion Talianu, un bun director de pension ne-a dat și d. Coty Hociung iar d. Ionel Țăranu a schițat frumos sfânta naivitate a bătrânului profesor Tamise.

D. George Voinescu a reușit să ne dea un Roger de Berville „destul" de nobil și de cinic, evident reușit, dând totuși impresia că d. George Voinescu se bazează prea mult pe inteligență și pe... improvizație, și că dacă ar adânci rolul mai mult, ar putea să dea și lucru mai bun.

D-ra Eugenia Bădulescu, prin tinerețea d-sale, a reușit să ne dea o Ernestine Muche agreabilă.

Destul de bine deasemenea și d-nele Angela Mateescu, Eugenia Bamme și Melania Rădulescu.

La reușita acestui spectacol au contribuit deasemenea cu frumoase merite și d-nii C. Potcoavă, Ștefan Decu, G. Soare și C. Irod.

Regia d-lui Sică Alexandrescu bună, îngrijită, nuanțată.

Decorurile d-nei Cela Voinescu și Vasiliu Falti, frumoase, reușite.

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECRAN

CINEMA SCALA: „DORA NELSON"

Observăm cu părere de rău că scenariști de ocazie l'au conrupt chiar pe excelentul regisor Mario Soldatti.

Deaceea nu pricepem dece ne-am pierde două ore pentru o realizare care ne arată ce se poate întâmpla unei vedete capricioase. După ce mai sunt de turnat numai două scene, pentru a fi gata un film de atmosferă, vedeta lui refuză să mai joace în aceste două ultime scene, motivând că partenerul ei „n'are alură de prinț".

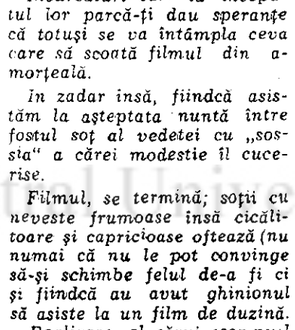

Regisorul — din film — după ce o imploră invocându-i contractul, admiratorii, ziariștii, etc., găsește cât ai bate din palme o „sossie" de-a vedetei, o modestă lucrătoare modistă. Ca prin farmec, modista, ca și când ar fi fost cea mai studioasă și talentată elevă a unei școale de film, reușește să păcălească tot personalul studioului că-i vedetă — capricioasă vedetă — pe care-o înlocuește. Chiar și pe soțul de-al doilea al acestei „vedete" care, în timp ce „sossia" ei turna, își părăsește soțul și pleacă la Cannes atrasă de mirajul unui ducat oferit de un actor escroc, angajat să facă pe prințul (de către primul ei soț, — pe care „celebra" il credea decedat intr'un accident de cale ferată).

Intervin o serie întreagă de încurcături pe care și cel mai fără de imaginație spectator le prevede încă dela începutul acestui film cu pretenții de humor.

Incurcături cari la începutul lor parcă-ți dau speranțe că totuși se va întâmpla ceva care să scoată filmul din amorțeală.

In zadar însă, fiindcă asistăm la așteptata nuntă între fostul soț al vedetei cu „sossia" a cărei modestie îl cucerise.

Filmul, se termină; soții cu neveste frumoase însă cicălitoare și capricioase oftează (nu numai că nu le pot convinge să-și schimbe felul de-a fi ci și fiindcă au avut ghinionul să asiste la un film de duzină.

Realizare, al cărui scop nu-l poți bănui a fi nici măcar o „istorioară" bună de filmat în niște presupuse ore de „educație morală" ce s'ar preda într'o școală cu elemente ce vor să devină actori de cinema.

ADRIANA NICOARĂ

ECOURI teatrale.

PREȚURILE...

Nici grija de-a înțelege nevoia singurei desfătări din ziua de azi — și în același timp și singura apropiere cu arta — a publicului, n'au arătat-o directorii de teatre particulare, când s'au hotărît să ceară o nouă mărire a prețurilor de intrare.

Să recunoaștem că ajungându-se la un plafon de prețuri, când cel mai modest loc ar fi 600 de lei, însemnează o urcare serioasă, pentru care accesul în teatru al celor cu venituri modeste, a devenit problematic.

Prin asta, arta dramatică suferă o dublă pierdere: mai întâi a celor obligați s'o caute — prin însăși situația pe care o ocupă în calitate de conducători de teatre — dar cari din interese de cassă nu vor s'o găsească, iar în al doilea rând a publicului sincer amator de frumos, care deși o caută, n'o găsesc din pricina celor dintâi...

Așa fiind situația, când minunea unei reveniri la prețuri mai convenabile nu s'ar putea întâmpla ușor, socotim necesar să facem o propunere:

In afară de critici și de cei cu legături în teatru, cari — oricât — beneficiază de gratuități sau reduceri, sunt alții — și ei înrudiți cu arta: scriitori, pictori, sculptori, etc. — cari din simplul motiv că și-au dăruit înțelesul de viață doar artei, n'au posibilități materiale care să le îngăduie intrarea la teatru plătind orice preț.

Pentru aceștia, măcar pentru aceștia, o mai deplină înțelegere să se arate din partea celor cu borderouri de încasări mereu publicate în gazetele teatrale, cu câte un excepțional câștig...

IULIA...

Un nume care se strecoară parcă de prin origini străine și care totuși n'are găsirea decât în ale unui adaos neaoș, care nu interesează.

Ceeace face să-l apropii de rubrica aceasta, e că domnișoara Iulia X, face parte din acele multe amatoare de fotografii ale artiștilor noștri.

Cercetează vitrinele cu atenție și cumpără ori unde găsește două figuri: Mihai Popescu și Carmen Theodosiu.

Acum că Mihai Popescu însemnează o „figură" în teatru, e altceva, dar cine este artista Carmen Theodosiu, sau așa ceva ?...

Am înțelege risipa aceasta de atenție a colecționarelor de poze actoricești dacă ea s'ar înălța — la meritul unei alegeri, care să însemneze altceva decât... „fotogenia" expusă.

Atunci chiar pe d-șoara Iulia X, am felicita-o că așează în album pe cutare actor sau actriță, incontestabile chezășii în teatrul românesc și nu simple... figuri frumoase.

Cu fotografia d-șoarei Carmen Theodosiu în poșetă, d-șoara Iulia X și atâtea alte colecționare dovedesc, însă, o superficialitate a alegerii.

Dar, în fond, cine este „actrița Carmen Theodosiu", sau așa ceva ?...

„ROZA VÂNTURILOR"

Am dori să aflăm din plecarea atâtor actori dela un teatru la altul, un scop care să ne înlesnească găsirea adevăratului motiv al acestor mutații.

In afară de cei dela teatrele oficiale care au o stabilitate actorii ceilalți își îndeplinesc parcă o datorie de a-și lăsa numele în catastifele tuturor teatrelor particulare, cu plăcerea — sau, dacă vreți, cu ambiția — de-a nu le scăpa nici unul.

Azi îi vezi la „Alhambra", mâine la „Muncă și Lumină", poimâine la „Sărindar", pe urmă la „Mic", la „Comoedia" și cine știe pe unde, încât actorii aceștia hoinăresc cu graiba cine știe căror socoteli, de parcă nimic nu i-ar mai reține, — dragostea de teatru unde joacă, atașamentul de director, de camarazi, etc. — ci i-ar mâna găsirea unei cât mai ușoare ridicări, care mai totdeauna nu duce decât la o mai apropiată sau mai târzie ratare.

Pentru prestigiul unei cariere de actor, nu ajută uneori nici talentul dacă el este plimbat prin teatre a căror garanție — pentru actor — începe deacolo de unde salariul devine mai mare.

De multe ori, asta nu-i decât o rezolvare materială, fiindcă cea artistică depinde de public.

Ori, pentru public, „roza vânturilor" în teatru e o problemă pe care încă n'a deslușit-o...

PORTRET...

Doamna Lucia Sturza Bulandra strălucește azi în viața teatrală cu o și mai deplină însuflețire, tocmai de-a nu micșora cu nimic din ceeace defunctul său soț i-a lăsat ca testament:

TEATRUL

Dacă pentru foloasele pe cari soții Bulandra le-au adus ani de ani, scenei noastre românești, o lume străină de înțelesul adevărat al valorii acestor soți, directori și actori, au mijlocit ocazia de-a nu mai conduce un teatru, apăi Tony Bulandra, acel neuitat interpret al lui Kean, le-a răspuns pripitei lor judecăți, cu dojana unei resemnări, și a unei voințe de a sluji arta dramatică, dusă până acolo încât — atunci când a văzut că nu mai poate — a făcut din testament o poruncă pentru urmașa sa de-a servi mai departe teatrul.

E ceeace continuă să facă azi d-na Lucia Sturza Bulandra, fără oboseala durerii de-a fi singură.

In interview-ul acordat săptămânalelor teatrale, d. prof. Ciorănescu, noul director al Teatrului Municipal, a anunțat colaborarea d-sale cu d-na Bulandra, căreia i s'a încredințat direcția artistică.

Prin această numire, activitatea d-lui prof. Ciorănescu la Teatrul Municipal capătă o prețuire absolută, valabilă unui succes sigur, pentrucă dela început a știut să-și aleagă o colaboratoare care însemnează pentru teatru, pentru artiști și pentru spectatori, garanția de-a fi servită arta și numai arta...

AFIȘ...

In noul repertoriu al Teatrului Național apare — după „Viforul" de Barbu Delavrancea, cu care se deschide stagiunea în seara zilei de 11 cor., și „Tudor Vladimirescu", de N. Iorga, fixată pentru seara zilei de 12 — cunoscuta piesă a lui Gogol : „Revizorul" — în regia d-lui Sahighian.

Următoarea premieră va fi piesa lui Nicușor Constantinescu : „Gloria", primită încă din stagiunea trecută, apoi „Oedip Rege" și „Familia Mannon" de O'Neill.

La „Studio", după premiera piesei „Descătușare", se anunță o piesă de Pirandello, apoi o piesă de d. N. Kiritescu, după care va urma „Fecioara Rătăcită" de H. Bataille.

Deschiderea stagiunii Teatrului Municipal, care deocamdată nu s'a fixat, se va face cu piesa „Chemarea Codrului" de G. Diamandy.

Celorlalte teatre particulare le lipsesc deocamdată — un repertoriu stabilit, din cauza pieselor în curs, pe cari le cred pornite pe serie.

Bunăoară „Băiatul", „Topaze" și „Patima de sub ulmi".

Afară de „Savoy" care, după „Vila cu iluzii", s'ar părea să schimbe afișul în scurt timp cu titlul unei reviste jucată de Tănase...

I. M. LEHLIU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA : Dragostea învinge moartea și jurnal.

REGAL : Caravana sclavilor.

VICTORIA : O crimă celebră și jurnal.

ELISEE : Umbra cea mare, jurnal și trupă de reviste.

VOLTA-BUZEȘTI : Aventurierа, jurnal și trupă de reviste.

ROMA : Saladin cel fioros, jurnal și trupă.

CARMEN-SYLVA : Macario Cow-boy, jurnal și trupă de reviste.

DERBY

Am întâlnit-o simplu, dar destul de târziu ca s'o mai pot uita. Și asta pedant spus. In definitiv, a nu uita pe cineva înseamnă a nu vrea să-l uiți. A te sâcâi mereu cu propriile tale convingeri.

Trebuie s'o fi chemat Dorotea. Desigur, așa trebuie s'o fi chemat. Și asta bănuiam după inelul mare, o marchiză grea, pe care-i purta în deget. Era un inel pe care-l moștenise dela mamă-sa, o femeie micuță cu ochii vineți, învăluită în taftă neagră, într'o casă mare cu draperii groase și uși capitonate. Neapărat, pe fata ei trebuia s'o cheme Dorotea.

Dar țiu să nu alunec. Sunt un om care a trecut de primii fiori, un om care a văzut totdeauna sala unui teatru din ultima bancă și piesele din culisele actorilor. Niciodată n'am văzut un Hamlet în obraz, nu l-am privit în ochi. Totdeauna i-am văzut doar mantia și manșetele albe. Din culise vezi Hamleții cei mai interesanți. Nu le vezi obrazul, efortul să intre în pielea altuia; le auzi doar vocea. Deaceia am văzut toate piesele fără decoruri, am auzit vocea unuia, a celuilalt și oamenii, atât cât îi auzi numai, rămân mereu aceiași.

Gândeam toate astea pentrucă-l priveam pe Jan în obraz. Acum nu mai era Jan. Nu avea decor, șef de orchestră, nu mai era singur în odaia lui, nu mai juca.

Il cunosc de mult. Ne căutăm cu nevoia și disperarea cu care ar apropia un profan cei doi poli să se încălzească unul dela celălalt. In definitiv, ne căutăm așa cum se caută lucrurile simple, pentru nevoia de a naște un raport la fel de simplu, care într'un moment sau altul ar putea semăna cu armonia.

El e mult mai tânăr. Are un obraz despre care nu se poate spune că-i frumos, ci deadreptul interesant. Dacă aș fi femeie, desigur că i-aș invidia ținuta, siguranța, vocea caldă.

Tocmai deaceia, când am văzut-o pe Dorotea, l-am privit pe el. Luminile din restaurantul gării îi jucau pe începutul prematur de chelie, maxilarele s'au încleștat puternic.

Mă simțeam în câmpul de tensiune dintre el și ea, dar rămâneam, cu perversiunea oamenilor bătrâni de a se simți inoportuni.

Nu o priveam pe Dorotea ! Ochii lui Jan o reflectau strâmb și inegal, dar o reflectau. Trebuie să fi avut picioare frumos arcuite, pentrucă privirea lui undula perfect.

— „Uite ce femeie obișnuită ! E perfectă și totuși sunt convins că ai putea-o întâlni mereu, oriunde". Simțea nevoia neapărat să o catalogheze într'un dosar, într'un sertar, ca să fie convins că o va regăsi când va trage sertarul.

— „Trebuie că vine de undeva din provincie". Spuse iasta cu glasul sentențios și grav al lui Mircea: Eu sunt Mircea, da'mpărate!

Nu știu dece nu am râs. Probabil că eram preocupat de ce va comanda femeia cu sweater bărbătesc închis până la gât și degetele fine, cu inel mare cât un cărăbuș.

— „Cornuri cu unt". Vocea unei femei m'a făcut întotdeauna să-mi armonizez frânturile pe cari le văd la o femee. Eu nu observ decât brațe, picioare, ochi, mâini, rar de tot gâtul. Vocea ei mi le-a închegat dintr'o dată și am simțit-o trăind.

— „Te preocupă, nu?" Jan mă privea cu indulgența cu care-ți privești prietenii prea tineri sau prea bătrâni. Eram convins că vocea ei o desarticulase. El primea totul întreg, ca pe un bloc, și în definitiv nu-l interesa vocea nimănui. In odaia dela etajul trei nu vorbea nimeni, se înconjura doar de fotografii, cărți acestea nu deschid gura.

— „Cornuri cu unt!" Jan dăduse comanda chelnerului de lângă noi.

— „Vezi ce plăcut este în restaurantul unei gări?" Priveam pe geam ca să nu-l privesc în ochi.

— „Uite câți oameni. Ce plictisit și obosit e bătrânul acela. Tu însuți ai căpătat ceva din nervozitatea călătorilor". Evita să vorbească de femeia acela.

— Nu-l așa că-ți place?" M'a privit lung. Știam că nimic nu i se pare mai curios unui om de douăzeci și cinci de ani, frumos, actor pe deasupra, decât să găsești că o femeie sau alta i-ar putea atrage atenția.

In gări și cimitire e inutil că cesornicele merg. Le privești ca și cum ai urmări rotițele dinăuntru și nici într'un caz ăcele. Prin angrenajul roatelor vezi lumea de-afară. Mai scapă un dinte al uneia, mai vezi o scenă de viață, încă un dinte, încă o scenă...

Eu nu mi-am iubit niciodată prietenii. Mi-a plăcut doar să mă joc cu ei. Cred că de asta am strecurat câteva hârtii de o mie în mâna lui Jan, rece și enervată, când s'a sculat să plece.

In definitiv, m'a costat puțin să-l urc pe Jan în primul tren, alături de o femeie cu guler de astrahan și cisme negre de cauciuc

Oamenii sunt interesanți când urmăresc caii la curse. Nu au niciodată impresia că ei aleargă, că ei se sbuciumă cu iluzia că stau pe loc.

Am rămas în restaurantul gării. Am trecut de mult de primele derbyuri. Mâine sau poimâine îl voi găsi pe Jan în camera lui cu capul în mâini. Imi va spune grav:

— „Știi, Jacques, totdeauna când vezi o pictură extraordinară, ai impresia că ai putea lua pensula și face ceva la fel. Sunt femei pe care, atunci când le vezi, le cataloghezi imediat într'un sertar, știi că ai să le regăsești când tragi sertarul și abia când încerci să le cârpești din bucăți, vezi cât e de greu".

. . . . . .

M'am dus la Jan peste câteva zile ca să-l sâcâi, să-l ascult și să-i spun că și de data asta am câștigat. L-am găsit la birou răsfoind o carte.

— „Pe femeie trebuie s'o fi chemat Dorotea". Râdeam cu satisfacție: „Nu-i așa?"

— „Jacques, ascultă ce fermecător e Li-Tai-Pe: — „Doar uriașul munte Ciang și piticul Li-Tai-Pe sunt nemuritori".

Mizasem puțin, dar sunt un om bătrân și nu-mi pierd speranța.

ELENA DIACONU

Ambianță și paleativ

(Urmare din pagina I-a)

Destinul acestor frumoase manifestări este din nefericire definitiv limitat la funcțiuni trecătoare. Niciodată arta nu și-a îmbogățit patrimoniul prin ceeace evenimentele în desfășurarea lor au determinat în sufletele creatorilor. In timpul acestor împrejurări ei nu mai sunt stăpâniți de conștiința artistică, ci de curentul de opinie și de iureșul faptelor la care sunt părtaș.. Abia după scurgere de vreme, după ce se vor șterge urmele trecutului și conștiința lor artistică își va relua firul independențe., vor fi în stare să exploreze depozitul de experiență dobândit și să-și croiască noui făgașuri de realizare în domeniul artei. A creia premii, cu care se momești pe scriitori spre a fi exclusiv preocupați de literatura actualității, e echivalent cu folosirea paleativelor. Ori, arta are dreptul la o liberă afirmare și desvoltare, în funcție de propria ei natură, și nu trebuie supusă la constrângeri de tot felul, fie ele și stimulente mente să o deruteze dela adevărata finalitate, spre a îmbrățișa făgașuri care nu-i sunt organic necesare. Înțelegem că nu trebue să ne opunem ca evenimentele să nu-și lase dâra lor de interes în preocupările artiștilor și că, mai mult, avem chiar datoria de a întreține, cu gustul nostru ales și cu discreția cuvenită, atmosfera prielnică unor astfel de desfășurări. Lucrul acesta este firesc și ar fi absurd și nedrept să-l zădărnicim prin lipsă de înțelegere.

Nu este firesc și necesar să se întrețină însă o atmosferă din care să se scoată cât mai bogate manifestări pe marginea actualității. Faptul n'ar mai însemna încurajarea artei, ci derutarea ei dela postulatele-i organice, îndepărtarea dela finalitatea-i specifică și împingerea ei spre terenuri care nu-i aparțin prin nimic. Prin risipa aceasta de interes, într'o direcție din care arta nu are de cât de pierdut, în prestigiul ei, se face, în mod conștient, o imixtiune nedorită. Oficialitatea, în loc să dea busna în rosturile artei, slăbind-o, prin stimulente meschine și paleative materiale, să se distanțeze de rosturile ei firești, ar face mult mai bine, dacă s'ar lăsa preocupată de nevoile inerente monumentelor de artă definitiv consacrate. Mecenatul artistic nu trebue să fie constituit din atitudini false, de interes camuflat și bazat pe paleative de minoră rezonanță. Se pot aduce și pe altă cale serioase servicii artei. In loc de a încuraja cu premii, faimoase și atrăgătoare, poezii ocazionale de război, mai bine s'ar ajuta cu aceste fonduri scriitorii cu adevărat de talent, pe cari soarta i-a înfrățit cu sărăcia și mizeria. Poezia frontului se va naște, se va afirma și se va transforma, potrivit naturii ei specifice, și fără premiile atât de amețitoare, prin farmecul cifrelor fantastice. Arta s'a născut din sărăcie și are oroare de materie. Chiar și când are nevoe de ea, ca s'o prelucreze, o dispensează de tot ceeace constitue apanajul realității și al actualității, reducând-o la esențe simbolice. Trambulina mecenatului artistic ar avea alte multe lucruri de făcut. Sunt atâtea realizări mari cari zac încă în întunericul nepăsării, fără să vadă lumina zilei. Acolo să-și concentreze interesul și nu în scopul de reclamă ieftină și lipsită de orice semnificație.

Înțelegem să se mențină ambianța prielnică producțiilor literare și artistice de actualitate, dar să nu se recurgă la paleative pentru a le provoca.

DUMITRU IMBRESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NOTE românești

D-l N. TCACIUC ALBU

ne este prea bine cunoscut, căci a desfășurat și desfășoară o multiplă activitate de profesor, autor de studii literare, prozator, poet și traducător. In mișcarea literară a Bucovinei de după războiul trecut, ca și în cea de după noua desrobire a plaiurilor bucovinene, d-sa se bucură de o considerație deosebită. Nefiind tânăr decât cu entuziasmul și inima și tânăr, mai ales, cu neobosita d-sale râvnă de mare îndrăgostit al scrisului, d. Tcaciuc Albu a înțeles să țină pasul cu tineretul pe care, în mare parte, l-a crescut fără, totuși să rupă legăturile cu, să-i zicem, „trecutul" căruia îi aparține de fapt. Venind fără pretenții în mijlocul unei generații în plină roire, d-sa a fost îmbrățișat fără rezerve dară și venerat. Deaceea l-am văzut figurând printre iconari și arboroseni și junimiști și deaceea l-am putut urmări, timp de ani și ani, până și'n foiletoanele rezervate aproape exclusiv condeerilor bucovineni abea scăpați de băncile școlii. Prezența, cu scrisul și cu sfatul, a d-lui N. Tcaciuc Albu în mijlocul acestor „scriitori" le-a fost moralmente, de mare folos, căci d-sa nu a descurajat niciodată pe cineva ci, dimpotrivă, s'a interesat, întotdeauna de începuturile și progresele tuturor celor nou veniți, secondând, în această privință pe cei doi trei bucovineni cărora le-a păsat de-o mișcare literară în nordul țării. In numărul acestor doi trei trebuie rânduiți d-nii prof. Ion I. Nistor, directorul „Junimii Literare" și al ziarului „Glasul Bucovinei" și profesorul Constantin Loghin.

D. Tcaciuc Albu a tipărit, în Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni, o carte de traduceri din lirica îndepărtatei în timp și spațiu Chine. „POEZII CHINEZEȘTI" se numește culegerea aceasta prezentată sugestiv și elegant. Noua carte cuprinde cele 27 de poezii din „Li-Tai-Pe: Flori din răsărit" (Cernăuți, 1933) sporite cu alte traduceri, tot din autori chinezi, din diferite secole. Traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu sunt lucrate, după însăși mărturisirea d-sale, cu mai multă sau mai puțină libertate. La bază le-au stat textele germane ale unor Klabund, Otto Hauser și Hans Bethge. Câteva sunt luate din W. Grube. (Geschichte der chinesischen Literatur). Mai multa sau mai puțina libertate cu care se scuză, modest, d. Tcaciuc Albu, este un fel de a vorbi, căci, dată fiind structura cu desăvârșire alta a limbii chineze, libertatea era absolut necesară. Deaceea nu ne poate interesa decât frumusețea traducerilor făcute și mai poate interesa faptul dacă traducătorul a reușit sau nu să ne facă părtași la o vibrare lirică venită din vremuri de mult apuse și venită din tainițele sufletești ale unui popor pe care ne-am deprins a-l situa în rândul lucrurilor ciudate sau neînțelese, — deși, dintre toți locuitorii extremului orient, chinezii sunt neamul cel mai înzestrat cu daruri creatoare, cel mai omenește uman și cel mai profund.

Traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu au izvorât, ca și traducerile d-lui Al. T. Stamatiade, din dorul de a da grai românesc graiurilor ascunse în textele întrezărite prin intermediul altor texte. Dară traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu mărturisesc, prin deosebita lor căldură, o anumită dragoste pentru poezia chineză, dragoste pe care nu o trădează așa de ușor versiunea d-lui Stamatiade. Iară dragostea aceasta se îndreaptă către genialul Ti-Tai-Pe. D. Tcaciuc Albu îi închină chiar patru strofe: „Inalte clipe de extaz divin Trăit-am împreună 'n ore sfinte, Străin poet! Acuma îți închin Cunună împletită din cuvinte. Eu n'am văzut frumoasa țară Tsin, Nici fluviul Yo-yeh. Dar nu mă doare, Căci farmecul le-am cunoscut deplin Din slova ta, în veci nemuritoare. Săgețile-ți de aur au zburat Invingătoare peste timp și spații, Gând luminos, bogat au semănat In cele mai îndepărtate nații. Grădină ai sădit pe glob meschin, Ca peste lumi etern să strălucească. La gloria-ți străveche acuma vin S'adaug o ghirlandă românească".

Ce poate fi mai cinstitor pentru memoria unui mare poet decât o asemenea închinare peste mileniu și continent? Desigur, un astfel de chinez face parte din oamenii ce nu mai aparțin neamului care i-a născut și, desigur, opera unui astfel de chinez trebuie să se deosebească dumnezeește de opera contemporanilor dacă reușește să frângă nu numai zăgazurile vremii și ale pământului, ci și cele ale sufletului. Traducând, în baza altor traduceri, d. N. Tcaciuc Albu prinde „dumnezeeasca deosebire" și o convertește la timbrurile sufletești ale venbului românesc. Iată trei mostre, actuale prin temă, și de tot instructive, — ne gândim la toți poeții noștri care au cântat războiul, — prin adâncul conținut uman pe care-l exprimă:

„Pleiadele din ceruri sunt picături de sânge. Nisipul din pustiuri stropi roșii vrea să bea. Plecat-a generalul, frumoasa Li-Si plânge, Pe carul lui de luptă nu-i loc și pentru ea. O țară după alta un lanț de focuri leagă, Prin noapte zboară tainic chimerici olăcari. Beția ucigașă zăgazele-și desleagă, Nisipu 'nvăluiește prieteni și barbari. Mulți hami își lasă viața, loviți de arc și spadă, Chiar prințul Lu-Lan moare, năprasnicul ostaș. In bărbi și bruma toamnei a început să cadă.. Rânjind miroase hoituri în vânt șacalul laș. Duc vești la împăratul ștafetele grăbite, (Hulubi de bucurie), de biruința lui. Se 'ntorc soldații-acasă, cu frunțile rărite, Pe margine de drumuri femeile-s statui". (Războiu în pustiul Gobi).

„In Tien-Șan zăpada l-a 'necat, Trei armii risipit-a barbarul cel turbat. Zac în pustiul galben scheletele albite, Nechezele de luptă de moarte sunt strivite. Sinistră 'mpletitură fac corbii pe copaci Din mărunțaie scoase din trupuri de ostaci. Dorm răstigniți ostașii pe scări dela palate, E mort și generalul, poruncile-s uitate. Ah, blestemat să fie deapururea războiul Și-a armelor ispravă ce nu cunoaște ogoiul. Dar omul niciodată, condus de 'nțelepciune, Senin să nu se-avânte'n ispitele-i nebune. In desnădejdi la arme de-ar fi ca să-l împingă, Numai prin moartea lumii viața s'o învingă". (Blestemul războiului).

„Mă'ntind ușor în șea, bătută'n nestemate. E prada mea. Și-acum la drum, călușul meu. Văzduhul tace. Lăncile-s pe jos culcate. Săgețile cu zumzet nu mai zbor mereu. Nisipu-i alb de pașii gravi și reci ai lunei, Iar din cetatea cucerită gong vrăjit Și svon de tobă. Văd femei de taina strunei Invăluite, legănate'n dans grăbit. A tras puternic astăzi moartea cu năvodul, A prins din plin și-a aruncat mulți pești în coș. Și spada de-aur care-a speriat norodul Mi-e prinsă'n teacă-acum de sângele cel roș". (După bătălie).

SFATUL SCRIITORICESC

dela Putna, organizat de „Cercul Bucovina Literară", a constituit, fără îndoială, o replică promptă împotriva acelui fals estetism literar care a negat cu o dubioasă încăpățânare valorile naționale, opunându-le o serie întreagă de surogate importate de aiurea, fără nici un criteriu de selecție", — sună Cuvântul înainte la broșura dare de seamă asupra sfatului scriitoricesc putnean dela 14—15 August a. c. „Nu se poate admite, — citim mai departe, — ca, în toiul celui mai crunt război, pe care l-a avut țara noastră, să se mai găsească cineva care să nesocotească prezența spiritualității românești la definirea propriei noastre entități spirituale. Oricât s'ar căuta să ni se prezinte altceva decât ceeace face parte din însăși prezența noastră în noua fază a istoriei, nu putem decât respinge cu legitimă indignare. Dece, adică, noi să nu ne permitem de a crede numai în forțele creatoare ale neamului nostru, singurele care sunt în măsură a ne defini ca atare și să ne legăm de cine știe ce idei pustii, complet străine de felul nostru de a fi. Am trăit o epocă de așa zis estetism literar și această experiență lămurește pe oricine că n'a avut nici o legătură cu specificul nostru național. Ce a rămas ca valoare estetică, dacă ar fi să vorbim pe limba acelora care au încercat să ne otrăvească sufletele sub această firmă, dintre toate acele scrieri, în jurul cărora s'a făcut atâta zgomot comercial? Dincolo de aceste formule s'a ridicat adevărata valoare literară, izvorâtă din adâncile comori spirituale ale neamului, cu toată puterea și cu toată vlaga românească". Broșura dare de seamă din care am citat pasagiile de mai sus, a apărut, tipărită în atelierele Societății Naționale de editură și arte grafice „Dacia Traiană" Cernăuți, — sub îngrijirea d-lui George Drumur, Ion Munteanu și Gheorghe Noveanu, în luna August 1943, spre obștească știință și însemnare a celor gândite și năzuite de scriitorii țării, adunați în sfat la mănăstirea Putna. Această broșură dare de seamă cuprinde totul ce s'a discutat la Putna, fiind un document al vremii.

V. JELERU

De vorbă cu Cerna

Dcotorului Gh. Holban

Peste fereastra mea —
De la hotel —
Mă cert mereu cu murmurul rebel
Al Cernei —
Apă binecuvântată
Ce-mi limpezește mintea turburată
De tot ce nu se poate ști —
Ca 'ntr'un etern „A fi sau a nu fii?"

Mă cert mereu cu Cerna...
Mă cert că nu-mi mai spune —
Din zece vorbe rele —
Decât trei vorbe bune!...

Dece mă tot privește, cu-atâta dușmănie?
Dece nu-mi mai recită aceeaș pozie
Pe care Cerna, astăzi
O tace
Și-o ascunde
In murmurul rebelelor ei unde —
Nu ca 'n trecut,
Când ea mi-o recita
De câte ori fereastra mea
Se deschidea doar pentru ea?...

Azi....
Cerna mea, nu-mi mai recită
Decât ecoul unui cartuș de dinamită—
O dinamită blestemată
Ce i-a sdrobit
Tot ce-a iubit —
Și poezia de altă dată,
Defunctă azi
Și'nmormântată...
Și poezia viitoare,
Pe care-ar fi cântat-o
Sub razele de soare!...

Azi....
Poezia Cernei se ascunde
In burțile umflate și rotunde
Ale bogaților, îndestulați
Cu păstrăvii bătrânilor Carpați
Și-ai tinerelor ape care curg
Spre cel mai deavolesc amurg —
Amurgul ce s'a schimbat în tragedie
Și cel din urmă strop de poezie
Cu care-azi, Cerna de altă dată
Își plânge apa binecuvântată
Și păstrăvii,
Pe care eu —
Mi-e martor bunul Dumnezeu
Azi....
Nu-i mai plâng
Și nu-i mai cânt
De cât pe propriul lor mormânt!...

ION MINULESCU

Băile Herculane
August 1943

Răvaș pe mătase

...Și'n seara'n care blând ai să-mi pogori
— Cum pescărușii'n valuri se pogoară —
Cu pași nespus de limpezi și ușori
Va fi, iubito, cea din urmă oară.

Tu nu fii tristă: anii între noi
Stau negri cum genunile'ntre stânci.
Pe câte-un mal, departe, suntem noi —
Și-ți mângâiau doar privirile adânci.

Tu'n giulgiu de plâns nicicând să nu mă strângi,
Iubita mea cu mers de Magdalenă!
Va fi un ceas când n'ai să știi să plângi
Și n'ai să mă'nfășori în blonda-ți trenă.

Ci'ntinde-mi numai mâna peste vremi,
Să smulgem tinerețea din pământ:
Va fi un ceas când n'ai să mă mai chemi,
Va fi un ceas când n'o să te mai cânt...

LUCIAN DUMITRESCU

Cântecul copacilor mei

Scutur din copacii mei toamnele
Și primăverile,
Care mi-au dăruit poamele
Și mi-au tămâiat tăcerile.
Scutur și ostenita bunătate
A verilor desculțe,
Cu lacrimile cerului ferecate
In seminte
Și încinse cu laur.

Scutur din copacii mei frunze
Și cânturi
Pentru cele patru anotimpuri,
Toate le scutur.
Dar trunchiul lor rămâne drept
Și mă înfruntă
Și crește mai departe,
Din el or să-mi croiască meșteri mari
Patul de moarte
Sau de nuntă.

MARIANA MOISA

NOTE germane.

CE VREA SA REALIZEZE

Institutul Român din Germania? se întreabă d. prof. Sextil Pușcariu într'un articol apărut în revista „ORIZONTUL" (1943, I, 1). Socotim că părerile d-lui profesor S. Pușcariu merită să fie împărtășite măcar parțial cetitorilor acestei rubrici în cuprinsul căreia s'au mai pus, și chiar desbătut, câteva probleme privind relațiile culturale româno - germane.

Institutul Român din Berlin vrea să fie un îndrumător și sfătuitor al studenților români care studiază în Germania, dar nu va creia un cămin pentru ei la Berlin. In opoziție cu alte țări, bunăoară Franța, care se identifică cu Parisul, Germania nu concentrează totul la Berlin, ci are un număr însemnat de Universități vechi în orașele provinciale, cu profesori renumiți și cu laboratoare deosebit de bine înzestrate, în care studenții veniți din alte țari au posibilitatea unui contact mai direct cu profesorul și colaboratorii lui germani. Studentul român nu trebue să trăiască printre prietenii săi români, ci cu camarazii săi germani, să pătrundă cât mai adânc în clocotul vieții Germaniei de azi, în care se desemnează căile Europei viitoare.

Lectorii de limba română, care prin strădaniile Institutului Român și-au început activitatea la unele din universitățile germane, vor fi un fel consuli culturali, stabilind legătura între Institut și studenți.

Dar grija studenților nu formează nici singura și nici cea mai importantă misiune pe care și-a pus-o Institutul. Scopul lui principal rămâne cel de a face ca România, cu bogăția ei de valori spirituale, să fie apreciată după merit. Dacă România ar fi fost mai bine cunoscută în Germania, atunci nici vitejia soldaților ei pe front, nici bucuria cu care a adus în acest război atâtea sacrificii de bunuri materiale și de vieți omenești, n'ar fi surprins pe nimeni.

A răspandi cunoașterea limbii prin cursuri ținute la Institut este unul din cele mai elementare mijloace; pe de altă parte cursurile pe care președintele Institutului le ține la Universitatea Friedrich Wilhelm din Berlin de doi ani încoace caută să dea și o profundizare științifică cunoștințelor de limbă și literatură română.

Biblioteca Institutului, care cuprinde câteva mii de volume, stă la dispoziția publicului cititor, iar o bibliografie analitică, ținută la curent, informează pe oricine sigur și repede despre tot ce se publică în România sau în Germania despre România. Și deoarece cartea nu este scrisă numai spre a fi căutată de cititor, ci și spre a-și căuta singură cititorii, Institutul a trimis de curând în dar câteva biblioteci de cărți românești celor mai importante universități germane cu lectorate de limba română. Referenții Institutului răspund zilnic la numeroase întrebări ce ne vin din afară, dând imformațiile ce se cer despre România și poporul român.

Conferințe, producții muzicale, expoziții, lecturi, filme documentare și mai ales tipărirea de studii în diferite reviste, apoi traduceri din literatura română și o serie de publicații despre limba, literatura, istoria, geografia, etnografia, folklorul și arta română, caută să răspândească, în cercuri cât mai largi, cât mai temeinice cunoștințele despre Români.

Firește că unele din drumurile pe care a pornit Institutul sunt greu de străbătut astăzi, când forțele tinere sunt chemate la datoria de ostași și când necesitățile războiului impun restricții de tipar, de hârtie și de transport. Dar munca noastră nu scontează succese imediate, ci este de lungă durată și de pregătire pentru viitor. Abia după terminarea războiului va începe cu adevărat Institutul să creieze temelia științifică pentru legăturile între popoare. Institutele vor avea să pregătească și vor putea chiar înlocui de multe ori congresele internaționale, care de cele mai multe ori erau numai prilejuri de luare de contact personal între colegii de aceeași specialitate și — ceea ce era mai puțin util — prilejuri unor ambițioși să-și afișeze numele prin câteva comunicări al caror loc mai potrivit ar fi fost în vreo revistă.

Interesele economice pot varia și ele. E de ajuns ca straturile de petrol sau de cărbuni să se epuizeze pentru ca interesul pentru o țară să scadă dintr'odată sau, dimpotrivă, ca o invenție neașteptată să deștepte interesul pentru o materie primă din altă țară și să impună legături economice noua între popoare. Ceea ce rămâne însa dincolo de fluctuațiile vremelnice politice sau economice, sunt legăturile spirituale între popoarele destinate să-ți întindă mâna.

A lucra pentru cimentarea acestei legaturi naturale printr'o cunoaștere temeinică reciproca este o misiune pe care Institutul Roman din Germania, ca și Institutul German din România, și-au asumat-o deia inceput și din toată inima.

Tr. Ch.

Antonia Pozzi

(Urmare din pag. I-a)

a trudei noastre de scriitor, într'un chip cu totul deosebit. Ea este ca un pom copleșit de flori albe și roze, lângă toate acele ziduri întunecate și posomorite care-s sufletele noastre. Și'n vreme ce noi stăm neclintiți sub intemperii, sub furtuni, acele flori și albe și roze se scutură mereu, de ani lungi, de ani grei, și încetul cu încetul din mormanul de flori au început să se arate frunzele, iar cu vremea și vreascurile negre și rebejite ale crengilor. Intr'o bună zi, ultima floare a căzut lângă zidul cel mai apropiat. Atunci a șburat și sufletul poetesei. Dar nu știu ce parfum suav, straniu, miraculos, stăruie între atâtea ziduri negre, întunecate și mohorîte, aducând aminte de un univers ce nu l-am cunoscut cât a fost și de-o trecere albă-roză ce nu s'a lăsat simțită. Când crengile se mișcă sub puterea unui vânt, zidurile întunecate își amintesc atuncea de Antonia Pozzi...

Valoarea poeziei acestei fete necunoscute ca scriitoare în viață, începe să se afirme. După o ediție familiară din 1939, în urma multor cereri, editura Mondadori *a tipărit o culegere mai complectă a versurilor poetesei, anul trecut, care culegere a atins ediția a 2-a în anul de față. In afară de traducerea ce noi am tipărit în anul 1941, a 50 de poeme, sub titlul* Cuvinte *(Iași, Frize), o traducere în limba germană și o alta în franceză stau să apară, ca o mărturie a consensului universal de stimă și apreciere, ce aceste poezii au știut imediat să-și atragă.*

Frumusețea existenței Antoniei Pozzi naște din dulceața fără seamăn a cântecelor ei, la care se adaugă tragicul unui sfârșit rămas fără de înțeles.

MIHAIL CHIRNOAGA

Cronica plastică

Cubismul considerat ca element constructiv

Sunt mulți care au privit *„Cubismul"* ca o manifestare de oameni neîntregi la minte și care l-au considerat ca o nebunie trecătoare fără nici o legătură cu arta. Dacă acestora li s'ar demonstra, că aceia pe care-i considerăm clasici precum ar fi de pildă LEONARDO, MANTEGNA, RAFAEL s'au servit de geometrie și de corpuri geometrice în compozițiile lor, desigur că ar rămâne surprinși!

Legăturile directe dintre geometrie și *„Cubism"*, nu numai că scapă multora, dar necesitățile *unei geometrii* pentru alcătuirea tabloului (pe vremuri *legi imuabile*), par celor mulți o simplă aberație. Inovația capitală făcută de *„Cubism"* este — chiar dacă nu a izbutit complect — să readucă aceste legi la suprafață, să le scoată din uitarea în care erau date.

Criticul A. LHOTE a întemeiat în Paris o binecunoscută academie pe care o deschisese la început în tovărășia unui Brazilian PEDRO CORREJA D'ARANJO băiat de familie nobilă fugit din țara sa, pentru a face pictură la Paris. Survenind mai apoi neînțelegeri între ei, s'au despărțit, deschizând fiecare pe cont propriu, o academie, în care propovăduiau meșteșugul de a picta, folosind descoperirile făcute în studiul maeștrilor clasici. Vestita academie a lui Lhote, noi nu am avut norocul să o frecventăm, măcar că am trecut printr'atâtea academii de artă plastică pariziene, dar în academia fostului asociat al lui ANDRÉ LHOTE, am fost. Academia lui PIERRE ARANJO *10 rue Campagne Première* era o școală de artă plastică ce ne părea pe vremea ceia stranie. Se predau cursuri teoretice, cursuri de model nud și schițe.

Intr'un atelier imens PIERRE ARANJO (numele franțuzit, fără particulă, era cel obișnuit) ne împărtășia teoriile lui plastice. Acest atelier aparținându-i în propriu, afară de cel unde preda cursurile sale de nud) conținea o vastă bibliotecă de cărți de artă. Pentru studii, folosea o extraordinar de bună publicație engleză din editura *„Gowans"*, care tipărea absolut toți clasicii, în cărticele de mărimea unei palme; foarte practice și ușor transportabile deci. Aceste cărticele subțiri aveau avantajul de a fi remarcabil tipărite și de a avea un număr *impunător* de reproduceri. Profesorul ARANJO, de câte ori voia să demonstreze ceva, scotea un volumaș din bibliotecă, arătându-ne filele lui acoperite în genere de hârtie de calc, așternută deasupra reproducerii, astfel ca să ne permită nouă, să urmărim pe traseul geometric, schițat de dânsul, un fel de armătură secretă, de construcție tăinuită a operei de artă.

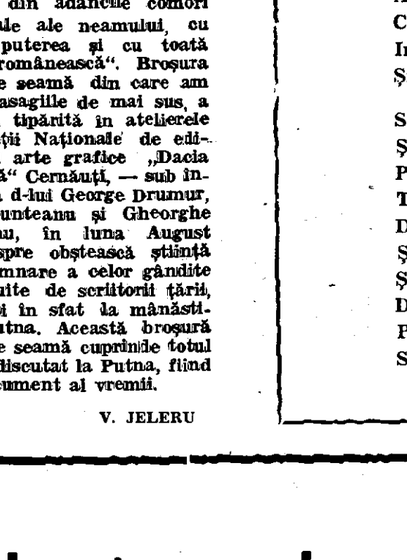

T. K. SURUCEANU: Scrisoarea III-a

Este de prisos să mărturisim că cu acea neîncredere caracteristică Românului — și a primei tinereți în genere — ascultam teoriile profesorului, nevoind să credem că *marii maeștri* din vechime *ai plasticei*, se serveau *toți* de traseuri geometrice, de formate anumite în legătură cu geometria și de analogii de forme, de repetiri *în compoziție* care aveau un scop anumit.

Nepregătiți cum eram pe acele vremuri pentru geometrie descriptivă, înmărmuriți de îndrăzneala și noutatea celor ce ni se spuneau, opuneam rezistență, ceeace avea darul să irite simțitor pe profesorul nostru, care ne trata cu multă asprime, nepierzând nicio clipă fără să ne facă o observație descurajătoare. Mai apoi împinși de curiozitate, am încercat să întrebuințăm și noi metodele lui PIERRE ARANJO făcând uluitoare descoperiri.

O pildă, una din cele mai cunoscute opere ale lui RAFAEL este „Viziunea lui Ezechiel". Această lucrare reprodusă, asupra căreia am așternut o hârtie de calc, căutând traseurile geometrice, ni s'a înfățișat astfel: există un format numit „POARTA ARMONIEI", unul din formatele de predilecție ale celor vechi. Formatul este compus dintr'un patrat, a cărui diagonală pusă pe una din laturi, îți dă mărimea întreagă a tabloului, adică formatul tabloului, mai bine zis al compoziției. RAFAEL s'a servit *„întocmai"*, de acest format, numit *„Poarta armoniei"* pentru a închide *„Viziunea lui Ezechiel"* Reproducerea ne înfățișează Creatorul așezat în văzduh între nori „pătratul" servindu-i de cadru; delimitarea de jos între văzduh și pământ se face pe baza inferioară a patratului. Unicul peizaj redus la scară, (ca să dea mai bine senzația înălțimii) înfățișat în josul compoziției, se sprijină de baza tabloului, obținută grație diagonalei. Spațiul câștigat între baza pătratului și lungimea unei diagonale (așternută 'n lungul patratului) servește drept cadru micului peizaj, acompaniament al grandioasei viziuni cerești, apărută 'ntre nori. Viziune care, după cum am spus, se încadrează'ntre laturile patratului. Trăgând dela fiecare colț al patratului o diagonală, găsim linia de sprijin a brațelor „Tatălui ceresc", ridicate'n sus.

Dacă ne-am osteni să nu privim superficial nenumăratele cărți de artă, pe care le avem, am putea cu nițică bunăvoință observa traseurile geometrice servind drept sprijin, operelor clasicilor noștri. Acel suav și frumos cap al lui *Sft. Ion*, pictat de *da Vinci*, atât de cunoscut, înnecat în umbră, având mâna dreaptă cu arătătorul în sus, ne înfățișează *prin gest*, un punct culminant al compoziției; incontestabil un punct de intersecție a liniilor geometrice, din care e alcătuită sau un vârf ascuns de piramidă. Aceste mâni introduc un ritm în operile marilor maeștri și se repetă la mai toți.

„Cubismul" a regăsit aceste *alcătuiri ascunse*, pe cari înaintașii noștri le-au practicat, dar... le-au înmormântat cu dânșii. Aducând la suprafață, ceeace era menit *să nu se știe de către profan*, a indispus astfel pe mulți, exagerând ceeace trebuia numai suggerat.

Totuși față de anarhia *care a domnit apoi în plastică*, compoziție, desen, construcție, pierzându-se până 'n ziua de azi, meritele lui s'ar putea spune că sunt *incalculabile* și pline de rod; căci au fost o perioadă de tranziție, necesară artei plastice care se destrăma.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

MUZICA ȘI VIAȚA MUZICALĂ ÎN FINLANDA

de HORIA OPRIȘAN

Muzica fineză cultă e tânără, ca dealtfel toate manifestările spirituale de aci. Inceputurile unei atari activități nu coboară sub jumătatea secolului al XIX lea și faptul e perfect explicabil dacă ne raportăm la procesul lent de înmugurire al acestui popor. In acest domeniu, ca și'n celelalte, imboldul a venit dela Suedezii locuind în Finlanda. Odată cu mișcarea literară, ziaristică și de cunoaștere a tezaurului poporan, a pornit să fie cultivată și muzica. La început ea a fost timidă, de factură minoră, dar cu timpul a luat avânt, reușind să se impună nu numai în lumea nordică, dar să fie cunoscută în Europa vestică și centrală și chiar peste Ocean.

Mișcarea muzicală ca și aceea artistică în genere, a pornit dela Turku, oraș situat în Sud-Vestul Țării la marginea Mării și'n continuă legătură cu Suedia și restul Europei, unde s'a fundat în 1790 o societate muzicală care a activat până la 1827 când a avut loc marele incendiu al orașului. După acest an, sediul multor manifestări s'a mutat la Helsinki și implicat al acestei societăți. Din 1828, Helsinki adăpostește o asociație muzicală al cărei animator e Frederic Pacius, elevul lui Sphor, autorul imnului național finez și al Cîntecului Finlandei. Pacius a mai lăsat posterității, în afară de aceste piese muzicale, trei opere, dintre cari cea mai cunoscută este „Vânătoarea regelui Carol".

In jurul lui Pacius s'au grupat toți amatorii de muzică, reușind să creeze un cenaclu, un început de școală, dacă se poate accepta acest termen. Printre învățăceii și entuziaștii grupului, se număra Robert Kajanus, fiind cel mai dotat dintre toți. Kajanus a urmat, dealtfel, lui Pacius la conducerea Conservatorului, întemeiat în 1882 odată cu orhestra simfonică. Alături de Kajanus nu trebue omis Martin Wegelius, cel care a luptat și a avut inițiativa concretizării acestor opere. Wegelius, spre deosebire de Kajanus, care a fost un organizator desăvârșit al noii școli, a dat literaturii muzicale fineze o sumă de piese muzicale, fiind în același timp un profesor remarcabil și un estetician recunoscut.

Muzica fineză cultă își avea bazele puse și începea, timid, uneori stingaci, să pășească pe drumul unor realizări menite a o face cunoscută unor cercuri cât mai largi. Totuși, în ciuda acestui început promițător, ea ar fi rămas încă mult timp necunoscută, dacă nu se ivea un talent cu adevărat excepțional, care să-i imprime o factură europeană, scoțând-o din anonimat și dându-i un impuls puțin obișnuit.

Jean Sibelius se numește noul geniu muzical al Finlandei, el fiind pentru Țara lui exact ceea ce este G. Enescu pentru România, minus faptul că Sibelius nu este și executant, ci numai compozitor.

Sibelius s'a născut la 8 Decembrie 1865, la Tavastehus. Deși vădea, încă de mic, calități muzicale, totuși familia voia cu orice preț să-l vadă urmând Dreptul. In cele din urmă, Sibelius a învins opoziția familiei, a abandonat studiile juridice și s'a înscris la Conservatorul din Helsinki, unde și-a început studiile de compoziție sub conducerea lui Wagelius care a știut să vadă calitățile ce ascunde noul său elev.

După terminarea studiilor la Helsinki, a plecat pentru completarea instrucției la Berlin și Viena unde a activat sub conducerea lui Becker și Carol Goldmark.

Primele opere le dă la lumină în 1890 când a publicat o piesă simfonică și câteva melodii. Intors în Finlanda, el a fost numit directorul Conservatorului, începându-și adevărata activitate muzicală.

Intocmai tuturor creatorilor de talia lui, Jean Sibelius n'a premers și n'a fost șef de școală sau model de urmat. Opera lui rămâne intocmai unui pisc înalt, izolat de restul lanțului de munți. Ea domină atât în trecut cât și 'n prezent, fără însă să constitue, lucru foarte de mirare, o atracție, o vrajă diabolică pentru cei ce l-au urmat.

Fără să fie ceeace a fost Berlioz pentru literatura muzicală franceză sau chiar inimitabilul Wagner, Sibelius a creat ceva cu totul personal, individual, neputând fi catalogat în fișierul manifestărilor muzicale fineze. Și totuși, acest lucru nu înseamnează că el nu are în opera lui, cel puțin într'o parte a ei, pecetia specificului finez, fiind un copil al influenței liricei și muzicii poporane. Ceeace constitue cu adevărat nota lui originală este măestria cu care a știut să fuzioneze elementul autohton cu cerințele legilor universale ale muzicei, oferind opere de valoare circulatorie generală dar cuprinzând în ele accente discrete, estompate, ale firii și specificului sufletesc finez. In cea mai înaltă și universală simfonie, se pot descifra umbrele psihicului finez. In această direcție, Sibelius nu are egal decât pe un Dvorak, Smetana sau alți compozitori slavi, cari îl întrec în iscusința folosirii materialului poporan și redării lui culte, accesibil tuturor înțelegerilor.

Sibelius, fiind contemporean cu promotorii mișcării literare și dramatice, toți sub vraja culegerilor de material poporan al lui Elias Lönrat, deci a Kalevalei, n'a putut nici el, întocmai unui Alecsis Gallen-Kalela în pictură, să nu se adape la isvorul atât de luxuriant pentru un finez, al poemei pomenite. Primele sale compoziții pentru cor și orhestră au motive luate din Kalevala, fiind apoi câștigat de mitologia scaudinavă și de natura nordică atât de evocatoare pentru un suflet sensibil la misterele pe care le ascunde și vraja care o răspândește. Deasemeni n'a rămas strein suflului național-patriotic care cuprinsese pe cei din generația lui. Sibelius a închinat multe pagini frumoase Finlandei și fiilor ei cari luptau pentru o soartă mai bună.

Dintre operele din această perioadă se poate cita „En Saga", transpunere muzicală a mitologiei scandinave, „Finlandia", poem închinat țării lui, „Lebăda lui Tuonela", piesă cunoscută în Occident, „Tapiola", poem în care descrie cu multă artă uriașele păduri nordice, când amenințătoare prin tăcerea lor neagră, când răvășite de vânt și urlând întocmai mării. Toate aceste piese sunt pătrunse de o notă de ușoară melancolie amestecată cu accente de desolare și tristețe nemărginită, dar el a știut să fie și cântărețul bucuriei și al veseliei de a trăi; drept modele ne stau „Cavalcada Nocturnă", „Răsăritul Soarelui", „Intoarcerea lui Lemminkäinen" și altele. Pentru scenă a compus „Furtuna" brodată pe motive din Shakespeare și o „Pelléas și Mélisande", după M. Maeterlinck. Ultima, fără a se putea ridica la forța și valoarea operii lui Claude Debussy, are pagini minunate, ca de pildă scena șederii Mélisandei la marginea fântânei sau aceea a morții eroinei. Insă adevărata specialitate a lui Sibelius, domeniul care l-a consacrat e muzica simfonică, pentru orchestră mare și câteva instrumente. Muzica așa numită pură îi oferea posibilități mai mari și variate cari conveneau temperamentului său. Pornind dela muzica de cameră, unde a lăsat nenumărate Quartete, Quintete și Concerte de cameră, el s'a înălțat până la Simfonii, șapte la număr, îmbogățind literatura muzicală a Finlandei și difuzându-și numele în lume.

Primele două simfonii nu pot să nu trădeze influența lui Ceaikowski. In prima, se întrevede încă spiritul tradițional, fiind încă sub tutela trecutului și a formelor de expresie învățate în școală, în timp ce la a doua se simte atmosfera romantică, având dimensiuni impresionante și vădind dorința de a rupe cu trecutul și modelele străine. Cea de a treia simfonie se înfățișează mult mai degajată, fiind mai armonios alcătuită și mult mai concisă. Pare că urmărea o întoarcere la formele clasice. A patra simfonie, după părerea muzicografilor, ar fi cea mai bună, întrunind toate calitățile cerute de legile estetice ale muzicii. Dintre toate simfoniile, a patra e cea mai echilibrată și totdeodată și cea mai concentrată. A cincea pare a se întoarce pe drumuri deja bătute, iar a șasea, drept replică la precedenta, încearcă inovații de construcție cari sunt urmărite și 'n ultima.

Pentru cine parcurge întreaga activitate muzicală a lui Jean Sibelius, ea se înfățișează cu variate și nenumărate aspecte, fiind un allaj ideal de autohtonism și element universal.

Ca întotdeauna și 'n acest caz, Sibelius n'a fost depășit și nici ajuns. Cei cari s'au succedat n'au putut atinge culmile călcate de piciorul lui, dar au știut, din instinct sau forță proprie, să nu se lase furați de vraja acestuia, imprimându-și dela început nota proprie personalității lor. Fiecare se străduia să pășească pe piscurile lui Sibelius fără a i se aduce obiecțiunea că e o palidă umbră a maestrului.

Această ambiție și dorință, care trădează în același timp prezența unui tezaur propriu de expresie, capabil să înfrângă influențele streine și mirajul degajat de un titan, caracterizează pe toți muzicienii cari au urmat până astăzi după Sibelius.

Din generația lui Sibelius, trebue amintit la loc de frunte Armas Jaernefelt, născut în 1869 la Vüpuri, fost elev al lui Wegelius, Busoni și al lui Becker. Armas Jaernefelt a lăsat coruri bărbătești, uverturi, poeme simfonice: „Korsholm", „Patria" și mai vârtos lieduri, specialitate mult cultivată în Finlanda.

După aceștia doi —, trebue subliniat că 'n Finlanda apar câte doi muzicieni remarcabili, — urmează o altă generație alcătuită din Melartin Erki, mort în 1936 și Selim Palmgreen, născut în 1878.

Melartin Erki s'a născut în Estul Finlandei, în Carelia, fapt care se poate remarca foarte bine în muzica lui, diferențiindu-se radical de Palmgreen psiho-biologică a acestei regiuni este transpusă în muzica lui, diferențiindu-se radical de Palmgreen

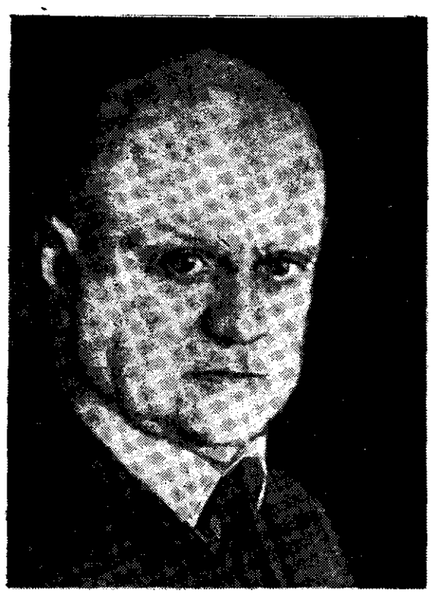

JAN SIBELIUS

copilul Vestului, al influențelor suedeze și al vieții afective specifice oamenilor cari trăesc la marginea mării.

Melartin a lăsat, în afară de piese mici simfonice și de cameră, o operă: „Aino", care s'a cântat în Finlanda, repurtând un succes frumos. Celălalt e pianist și compozitor pentru acest instrument; preludii și mici piese pentru piano solo sau două piane. Dintre acestea toate, cinci sunt cele mai renumite, fiind executate toate într'o seară, de diferiți pianiști, în ordinea apariției lor. In acest mod, se oferea putința urmării evoluției lui Palmgreen și stabilirea unei judecăți de ansamblu.

După aceștia doi au urmat alți doi protagoniști: Kuula mort în 1918 și Madetoja. In paranteză se poate adăuga că s'a observat mereu apariția a câte două talente, constituind, dacă se poate accepta acest termen, o generație.

Cei doi pomeniți, în opiziție de precedenții, sunt originari din Nordul Finlandei, fapt care se poate distinge destul de lămurit în bucățile lor muzicale.

Kuula are la activul său, fiind aproape o specialitate, coruri mixte acompaniate de orchestră, în deosebi acele coruri de amploare denumite „a capella", un fel de oratorii. De asemeni a compus lieduri și cântece pentru voce solo.

Madetoja este prin excelență simfonist, a dat la lumină trei simfonii, a doua fiind socotită a fi cea mai bună. A fost executată în Suedia și Germania. Pe lângă aceste simfonii, a mai scris două opere, dintre cari „Pohjalaisia" este cea mai cunoscută, datorită armoniei și voiciunei temei tratate. Autorul a folosit, lucru foarte prețios și nu atât de frecvent, motive din lirica și muzica poporană a regiunilor din Nord, deci a acelui tezaur rar exploatat și plin farmecul ineditului, prin amestecul lui cu forme arhaice păstrate la Laponii și Finii de aici.

Grupul Kuula-Madetoja închee perioada care a mers până la începutul primului război mondial. După ei și odată ce țara și-a câștigat independența națională și implicit și contactul mai activ cu marile focare spirituale din Apus, a prins să se facă simțită și 'n această țară influența muzicii moderne, a noilor curente muzicale. Sub vraja acestor acorduri mai stau alți doi muzicieni: Weino Raitio și Aari Mericanto, ei fiind aceia cari aduc ceva din acele noi impulsuri, în orchestrație, armonie și instrumentare. De multe ori, chiar au mers până la radicalism muzical în colorit și formă, voind să spargă tiparele vechi.

Raitio are o deosebită preferință pentru colorit care e foarte variat. Printre piesele-i muzicale remarcabile se poate cita un concert pentru orchestră și violoncel care a fost executat cu oarecare răsunet în Suedia și Germania. Alături de aceasta se poate adăuga un concert pentru zece instrumente, bucată prezentată la un concurs ținut în 1925, în Germania și care a obținut un premiu. Astăzi Raitio a părăsit radicalismul muzical, revenind pe încetul la clasicism. Intocmai multora, a dat și o operă „Prințesa Cecilia", cântată de câteva ori pe scena Operii din Helsinki.

Aproape aceleiași generații aparține Yrjo Kilpinen, figură relativ cunoscută în Germania după Jean Sibelius. Exceptând sonatele pentru pian, vioară și violoncel, specialitatea sa, ca dealtfel a multor compozitori finezi, este liedul, domeniu în care se pretinde că ar fi dat lucruri remarcabile. Kilpinen a pus pe note foarte mulți lirici finezi, suedezi și germani. Mai mult chiar, el ia opera unui liric pe care o transpune aproape integral în muzică.

Vuno Klami și Luhlo Ranta aparțin acelei generații care s'a născut la începutul secolului al XX-lea și care și-a început studiile în 1920, pornind deci sub egida modernismului celui mai ascuțit.

Klami este printre puținii finezi, poate chiar singurul care a studiat în Franța și 'n muzica căruia se pot distinge urmele influenței franceze. El este un simfonist, iar opera care l-a făcut popular este antologia, dacă se poate spune astfel, muzicală din Kalevala, pe numele ei cel adevărat. „Tablouri din Kalevala".

Luhlo Ranta s'a specializat în mici piese pentru voci și mai ales lieduri. Bucățile lui simfonice sunt mediocre.

Dintre talentele foarte tinere, abea în formațiune, se pot aminti: Bougstedt, T. Kuusisto, K. Tuukkanen și Pylkänen, aceștia fiind cei mai cunoscuși și 'n cari se pun speranțe.

In afară de cei pomeniți până acum, cari constituesc un fel de inel, de șiră a spinării a muzicii fineze, se cade a fi citați Oscar Mericanto, foarte popular prin liedurile lui, Heino Kaski, deasemeni specialist în lieduri și Armas Maasalo dedicat liedurilor bisericești.

Toți aceștia aparțin unor generații mai bătrâne, făcând, prin maniera lor de a trata un subiect și preferința pe care o au, să se situeze în afară de linia pe care încearcă să meargă muzica fineză.

O altă problemă care se pune în muzica fineză, atât de tânără, e aceea de a ști dacă Sibelius a făcut școală sau nu. Răspunsul e simplu și 'n același timp interesant: Sibelius n'a făcut școală și nici n'a fost imitat. Inaintea lui, muzica fineză se scălda în ape minore, după el, ea prinde a se înălța nu însă pe treptele făurite de el. Toți cei cari s'au succedat s'au străduit să-și făurească un drum aparte propriu, cu totul diferit de al lui Sibelius al fiind un capital separat în muzica fineză. Fiecare a ținut, cu prețul unor sacrificii cari-i puteau aduce chiar prăbușirea, să cultive cu pasiune propria-i individualitate și notă caracteristica. Aproape fiecare a fugit de maeștri, lucrând pe cont propriu, fapt care se face vădit în opera multora, prin diletantismul și amatorismul care domnește câteodată.

In fine, o altă problemă care poate interesa și pe literați e aceea a raporturilor dintre muzica cultă și folclor, adică dacă exercitatu-s'a vreo influență a ultimului în muzica cultă. Folclorul, lirica și muzica poporană n'au exercitat absolut nici o influență, precum nici nu s'a apelat la motive din acestea pentru a se elabora opere, sau piese simfonice cum s'a petrecut la Români, Cehi, Poloni și Ruși. Literatura muzicală fineză nu cunoaște un Dvorak, Smetana sau Enescu. Ea a rămas cu totul streină, departe de tezaurul poporan. E drept, și acest lucru nu trebue luat drept o inferioritate de stigmatizat, el fiind întâlnit și la alte popoare mult mai bătrâne în civilizație și evoluate, că acest popor, cel finez, nu are o muzică poporană, cum întâlnim de pildă la Români și popoarele slave.

Acea varietate de dansuri naționale ale Românilor, sau de pildă bogăția luxuriantă a dansurilor slave poporane, aici lipsește cu desăvârșire. Singura muzică poporană care s'a desvoltat, este aceea brodată pe motive din mitologia și legendele fineze. Ea e mai mult un acompaniament monoton la recitarea versurilor din Kalevala sau altă poemă. O muzică poporană, născută din nevoia de a traduce o stare psihică de veselie, de exuberanță, în mișcări ale picioarelor și trupului, deci de a dansa, nu se poate spune că există. Finezii și cu ei Estonienii, rude bune, nu știu să danseze, în sensul întâlnit la Slavi, nu au în sânge chemarea nervoasă a ritmului transpus în dans. De altfel, a se remarca că Magyarii, au apelat la Țigani pentru a avea o muzică poporană și a învăța să danseze. La Magyari ceeace nu-i slav sau german este de origine românească, luat din Transilvania. Bela Bartok a demonstrat scriptic acest lucru, pentru a nu se mai insista.

Și pentru a completa acest prea scurt și fără îndoială incomplet tablou al muzicii culte fineze, se cere să se spună și câteva cuvinte despre publicul finez, calitatea lui, orchestrele simfonice și programele lor.

O primă observație care se cere a se face, ea de altfel nefiind a mea, ci a d-lui Toivo Haapanen, directorul muzical a Radioului și dirijor cu reputație, e că pentru perioada de dinainte de primul război mondial, Helsinki se afla pe drumul muzical Stockholm-Petrograd, deci aici poposeau toate celebritățile timpului care veneau în capitala Rusiei țariste și ele nu erau puține, dat fiind intensitatea vieții din acele timpuri. Așa fiind, Helsinki a putut vedea și asculta mari maeștri, educându-se, ascuțindu-și spiritul și rafinându-se. După război, drumul s'a închis și viața muzicală s'a resimțit.

Helsinki este un oraș mic, o treime cât București, și situat excentric marilor drumuri comerciale și spirituale.

Helsinki nu mai este o etapă ca odinioară, către un centru de mare atracție, ci un punct terminus oarecare.

Desigur oaspeți vin, mai ales cei din Nord și Germania, dar se simte lipsa contactului mai strâns cu Franța, Italia și alte țări cu glorie muzicală. Totuși, în ciuda acestui factor geografico-social, publicul existent, desigur restrâns, pe proporția țării, este destul de rafinat și cu o remarcabilă înțelegere pentru muzică. Desigur, într'o măsură apreciabilă, concertele sunt populate de Suedezii locuitori în Finlanda.

Bucățile de rezistență ale concertelor simfonice sunt furnizate de R. Wagner, Beethoven, Ceaikowski, Brahms, R. Strauss, G. Mahler și câteodată Debussy, Chopin sau câte un modernist. Clasicii sunt în floare și o parte din romantici și pre-moderniști. Muzica curat modernă nu e încă gustată.

Deși ar părea poate curios, dar Radio-ul a făcut foarte mult pentru răspândirea muzicii. S'a constatat o afluență tot mai crescândă la concerte, luând ființă și'n alte orașe mici înghebări simfonice cari sunt relativ cercetate și al căror program e destul de lăudabil.

Helsinki, 1943.

Un creator în pictura decorativă

Una din operațiile spirituale cele mai grele este discernământul criticului în artă. Cu cât cercetătorul are o cultură artistică mai vastă și-un spirit critic mai ascuțit, cu atâta judecă mai greu. In perspectivele creatoare pe care le întrevede într'o operă de artă, trebue să anticipeze posibilitățile de viitor ale artistului cu aceeași rezervă cu care medicul privind constituția somatică a unui copil îi vestește o îndelungă viață sănătoasă.

Sunt totuși artiști pentru cari discernământul criticului de artă nu mai urmează calea precauțiunilor inevitabile, ci sare dintr'odată cu entuziasm, aș spune patetic, peste analiză la calificative. Modul acesta de-a discerne intuitiv, fulgerător, îl impune artistul de mare talent, acela în opera căruia clocotește întreaga viziune estetică a lumii. Opera lui te urmărește, te obsedează, îți aprinde elanuri nebănuite încă; este un fier roșu care îți străbate sensibilitatea și intelectul.

Acesta este cazul pictorului decorator Theodor Kiriacoff-Suruceanu.

In pictura decorativă, această artă atât de pretențioasă și mai ales căutată în vremea noastră, care dintr'o pervertire a gustului public poate să ia locul celeilalte picturi de analize și esențe, Theodor Kiriacoff-Suruceanu este neîntrecut. Panourile, cortinele, decorurile, copertele de cărți, ilustrațiile, caricaturile și vignetele lui întrec în inventivitate și fast, în desen și sugestie, tot ceeace s'a făcut până acum în acest gen la noi. Imensă prin numărul ei, variată până aproape de sleirea genului decorativ, opera lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu se impune culturii române ca un monument de muncă artistică demn de-o mai atentă prețuire.

Theodor Kiriacoff-Suruceanu descinde din străvechea familie de boieri basarabeni Suruceanu, cunoscută de istoricii noștri ca mult iubitoare de ctitorie, danii și extrem de virtuoasă în tradiții românești. Născut la 1900 în Chișinău își petrece mai toată copilăria între oraș și moșia Suruceni din nordul provinciei. Aici ia cunoștință de cultura rusă, de toate eforturile artistice ale acestei rase necunoscute nouă; de marile avânturi lirice, de vastele perspective epice, de spiritul fuziunilor imaginative, care mai târziu vor țâșni în opera lui prin și peste motivul național românesc, și totdeodată pătrunde tainele și virtualitatea culturii române care începe să-și închiteze căile; să-și transpună pe plan academic prefigurările entografice. De această evadare a temei populare în opera cultă, cu toate calitățile și defectele ei, cu toate repercusiunile deformatorii și denivelatorii, se va resimți mai apoi întreaga operă decorativă a lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. In anul 1924, absolvește școala de Belle Arte din Chișinău cu atâta succes încât chiar în cursul aceluiaș an trece de pe banca studențească la catedra profesorală. Ca magistru de artă decorativă al Școalei de Belle Arte din Chișinău, Theodor Kiriacoff-Suruceanu manifestă o frumoasă activitate profesorală și picturicească. Cursurile teoretice dela școală sunt ilustrate prin activitatea practică dela Teatrul Național. Pictura decorativă capătă pentru elevii școalei de Belle-Arte din Chișinău înțelesul unei adevărate arte, pline de toate responsabilitățile și posibilitățile creatoare. Decorația acolo nu mai este o creație auxiliară în înțelesul pejorativ al cuvântului, decât indirect prin utilizarea ei în opere de cultură care pun pe primul plan alte preocupări. Dacă prin funcțiunea și circulația ei culturală pictura decorativă rămâne în accepția lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu ceea ce fatalmente era mai înainte, în apartenența ei artistică, în simbolismul și valențele ei capătă o reconfortantă semnificație. Arta până atunci minoră, de facilități expresive, alegorizantă și tipizantă, devine o artă majoră, de serioase erupții creatoare, simbolică și căutată. Călătoriile de studii în Franța (1928 și 1934) și Germania (1939), aduce în această privință artistului aporturi considerabile. Abea acolo, la fața locului, în contact cu marile opere decorative, văzute direct în proporțiile și coloratura lor originală, intuiția artistică a lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu capătă profunzimea nebănuită și sugestivitatea patetică pe care astăzi o întrevedem în mai toate operele lui Parisul și Berlinul s'ar putea spune că'n această privință exercită asupra pictorului nostru, aceeaș influență binefăcătoare pe care au exercitat-o asupra atâtor pictori români. In intervalele de timp dintre aceste călătorii de studii participă an de an la Salonul Oficial, unde până astăzi deține recordul în premii obținute de pe urma lucrărilor expuse. In 1926 pictează „plafonul" Teatrului Comunal din Timișoara, o operă de mari proporții materiale și superbă realizare barocă. In anul 1941 „panoul" pavilionului regalității din expoziția lunei Bucureștilor, lucrare care a stârnit prin vigurozitatea ei admirația tuturor criticilor de artă. In fine, în 1942, marele panou (în lungime de 50 metri, din păcate pe tablă) al expoziției Basarabiei desrobite. Extrem de interesante și în această privință, ca picturi de proporții colosale, sunt cortinele lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. Ca pictor decorator al Teatrului Național din Chișinău și mai ales al Teatrului Național din Iași, dânsul a manifestat în această direcție o adevărată virtuozitate. Cele mai frumoase „cortine" văzute pe vreo scenă românească sunt acelea ale lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. Spre pildă, cortina din „Voevodul Țiganilor" în care tot clar-obscurul acestei operete își găsește ecoul; sau cortina din „Napoleon la Sfânta Elena" de-o sobrietate melancolică demnă de tristul moment al evocării; cortina din „Hoții" în stilul baroc al epocii schilleriene aceea din „Faust" de-un fantastism romantic întocmai ca și acțiunea care se desfășoară pe scenă. Insă punctul culminant al artei lui îl atinge cu „decorurile propriu zise". Una din cele mai grele operațiuni ale unui teatru în spectacol este decorul. Decorul cere pictorului care-l execută nu numai calități picturale speciale, ci mai ales însușiri arhitecturale, de amplasare în spațiu și încadrare în timp. Nu s'a spus pe degeaba că pictorul decorator, cel puțin așa cum îl cunoaștem la noi la țară, este un arhitect ratat în pictură sau un antreprenor care și-a greșit cariera, făcându-se pictor. Ei bine, decorurile lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu întrunesc într'o fericită sinteză artistică formula arhitectonică a scenei cu aceea dramatică a piesei.

Actorii se mișcă într'un cadru care le ușurează rolurile, în care iluzia teatrală este perfect adecvată acțiunii. Palatul regal respiră într'adevăr aerul regalității. Catedrala gotică evocă cu adevărat religiozitatea. Coliba tânjește de-abinelea în mizerie. Poate cea mai ingenioasă prezentare în materie de decoruri a avut-o Theodor Kiriacoff-Suruceanu în „Faust". Decorul a întrecut așteptările criticilor. A fost un Faust de adevărată legendă, în care montarea a egalat textul. Poate felul acesta de-a discuta despre un decor să stârnească uimirea, însă trebue să recunoaștem că de cele mai multe ori montarea și jocul actorilor sunt factori cari pot ridica o piesă proastă și face să cadă una bună, cu atât mai mult pot exalta o capo-d'operă ca Faust, îi pot da cadrul magistral de desfășurare actoricească, o pot susține și mai ales valorifica. Nu mai puțin evocator decorul „Hoților" de Schiller în care tumultul unei vieți romantice își găsește exponentul într'o viziune fantastică, într'un cadru de sensibilități smulse parcă din lumea stihiilor primare. In „arta grafică" Theodor Kiriacoff-Suruceanuu este acela care deține prin lucrările lui mereu atent gustul publicului pentru decorație. Ilustrațiile policrome din Ion Creangă, ediția Municipiului București estompate, irizate, translucide promovează o nouă tehnică grafică, pe măsura viziunei de dincolo de lume, din aerul și lumina celuilalt tărâm. Cel mai bun Ivan Turbincă desenat vreodată de un artist român, este prezentat în această carte.

De-un farmec deosebit sunt ilustrațiile cărții de versuri a d-lui D. Iov „Covor Basarabean", în care gravura concurează poezia, în care înfrățire artistică congenială. După toate aparențele, gravura în linogravura dă mâna cu poetul într'o ieum este mai ușoară decât aceea în lemn. In realitate însă este mai dificilă, deoarece materialul nu este atâta de maleabil, nu se lasă sgâriat atâta de fin și des ca lemnul. In această direcție, — a gravurei în *linoleum* — *Theodor Kiriacoff-Suruceanu* se întrece pe sine în ilustrarea operei lui Eminescu, ediția Gheorghiu Iași. Gravarea pocziilor „Impărat și proletar", a „Scrisorii a III-a" și „Luceafărului", întrec în profunzime toate încercările cunoscute anterior. La opera de vizionare a textului ilustrat intervin dimensiunile, adâncimea și idealizarea așa de pregnant, încât te întrebi cum de a putut un ochiu omenesc scorni în materie plastică atari minunății. Tot pe atât de fascinante sunt gravurile „Leacurilor pentru Munte" ale lui Constantin Nonea. In domeniul „caricaturii" activitatea lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu este tot atât de bogată ca și în aceea a gravurii. In 1936 înființează cu mult talentatul Ion Sava revista „Caricatura" care din cauza unei prea selecte manifestări sucombă mai devreme decât s'ar fi putut crede. In revista umoristică a lui Tudor Mușatescu „Mitică", reeditând cu mijloace de altă factură, tentativa „Moftului român" al lui Caragiale, Theodor Kiriacoff-Suruceanu jonglează cu umorul de bun gust, schimbându-și mereu numele de pseudonime ca să dea mai multă viață desenului, abordând genuri caricaturale diferite. In 1941, anul apariției ziarului „Viața" al neînfricatului luptător ardelean Liviu Rebreanu, Theodor Kiriacoff-Suruceanu ilustrează neîntrerupt zi de zi, paginile, cu alegorii, sarje și carcaturi nespus de originale și mai ales gustate de public.

Dacă aruncăm acum ochii în urmă asupra acestei prodigioase activități, constatăm că'n domeniul decorației o singură latură îi lipsește: aceea a picturii bisericești, pentru a îmbrățișa astfel și gama de acorduri sacre pe lângă cele profane. Pentru a scoate în evidență calitățile excepționale ale artei decorative ale lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu, l-am putea privi pe acesta în comparație cu Demian, celalt mare artist al rasei noastre. Dintr'o primă aruncătură de ochi, Demian apare ca mai autohton, ca mai pătruns de valorile tradiționale ale artei românești de factură bizantinizantă. In gravurile, desenele și vignetele acestuia persistă foarte multă culoare bisericească, un serafism de modeste într'aripări, ceva din prospețimea etnograficului filtrat prin teologal. Din potrivă, în opera lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu predomină laicul. Chiar acolo unde intervine tema religioasă cu toate accesoriile ei plastice, aceasta apare descompusă de intuițiile laicului. Fantasticul etnografic izbucnește într'o artă academică încărcată de valori tradiționale. Theodor Kiriacoff-Suruceanu este decoratorul obsesiilor păgâne ale viziunei despre lume a românului, alterate de grandoarea slavă. In scăpărările lui de condei ca și în scrijelările cuțitelor lui, imperialismul bizantin dispare ca factură și culoare locală, rămânând numai poate ca temă estetică. Cu Theodor Kiriacoff-Suruceanu, pictura decorativă românească se apropie mai mult de latura occidentală a sufletului nostru, decât de aceea orientală.

ROMULUS VULCĂNESCU

Pictorul în atelier

„Napoleon la Sfânta Elena", cortină de Th. Kiriacoff

Cronica literară

Petre Stati: Chemarea Soarelui
George Voevidca: Pro Patria

Ne-au ajuns la ureche, nu odată, un fel de voci din provincie, — voci din tonul cărora ghiceam foarte multă, dară, din fericire, neîntemeiată amărăciune.

„Ca să fii luat în seamă, — ni se spunea, — trebuie să ai relații, iar ca să fii luat în seamă de literații din Capitală, nu ajung nici relațiile. Capitala a adoptat obiceiurile ilustrate prin dictonul *do ut des* (dau ca să dai), — scriu despre tine în măsura în care scrii despre mine.

Degeaba ne-au fost protestele. Susținătorii unor atari convingeri se baricadau după stereotipul „nu și nu!" Iar pentru a-și onora cu exemple vii argumentația recurgeau la nume. „*Cutare*, poet sau romancier, foarte prost cotat la noi, nu se poate să fi „ajuns" în ochii bucureștenilor decât numai grație sistemului de mafie literară".

S'a întâmplat, nu mult după aceea, să putem vorbi cu respectivul *Cutare*. L-am întrebat: „Spune-ne drept, cum de-ai „ajuns" tocmai în București atâtor grăbite vâlvori?" Omul, prevenit se vede, a fost prompt: „La *Universul Literar* am un unchiu, *Fundațiile Regale* sunt conduse de o altă rudă a mea, directorul *Gândirii* mi-i naș, *Viața* o conduce un frate al meu, la *Timpul* e tare și mare însuși tata, iar ca să nu-ți mai înșir numele tuturor celorlalte reviste și ziare, află că în redacția fiecăreia și a fiecăruia am pe câte cineva care mi-i rudă sau, cel puțin, mare protector".

Omul avea dreptate. L-am înțeles și am tăcut, căci respectivul om este unul din scriitorii noștri tineri cei mai cu har. Cu atâta har încât, pe când se găsea încă pe băncile liceului, undeva într'un oraș moldovenesc, profesorul lui de română i-l smângălea cu creionul pe frunte.

Dacă însă am tăcut, de un lucru mi-a părut, totuși, rău: De greșita credință a condeerilor noștri nestabiliți în capitala Țării, căci, în București, mai mult ca oriunde, valorile nu se impun și, mai ales, nu se impun definitiv grație sistemelor de laudă reciprocă. Bucureștiul este mult prea nervos pentru asemenea jocuri, mult prea grăbit și, de ce să nu o spunem, mult prea pretențios.

Cât ne privește pe noi aceștia dela Universul Literar, noi nu am cultivat niciodată spiritul de izolare față de provincie, ci, dimpotrivă, i-am dat, întotdeauna, cinstea ce i se cuvine. Dovadă ne sunt cronicele și notele, studiile speciale și colaborările.

Provincia nu trebuie așadar să incrimineze sau să regrete. Universul Literar se adresează cetitorului, de pe întreg cuprinsul limbii românești și Universul Literar îmbrățișează, poate cu mai puțin entuziasm, dară cu adâncă și statornică dragoste, pe toți cei porniți să-și cucerească gloria căreia se simt destinați. Și bucuria noastră e curată ca roua dimineții când dăm de o pagină în care se resfrâng toate aureolele promisiunii bune.

Să trecem însă la prezentarea cărților înscrise în titlul cronicii noastre.

1. Dl *Petre Stati* ne trimite, din urbea Moldovei, un masiv volum de poeme: *Chemarea Soarelui* (Edit. Casa Școalelor, 1943; Tip. Institutul de Arte Grafice Ath. Gheorghiu-Iași).

Chemarea Soarelui pare a fi un fel de examen general pentru lira poetului nostru. Alcătuită din cinci părți diferite ca intenție, (Preludii, Mărturisiri, Gânduri și Priveliști, Evlavii, Ciclu Elegiac), dară unisone ca strună, *Chemarea* d-lui Petre Stati îl situiază pe autor în acel zenit al propriei evoluții literare dincolo de care nu mai există urcuș, ci numai persistare pe firmament sau apleacare peste chindii.

D. *Petre Stati*, ca poet, nu a cultivat ceeace trece drept hermetism liric. Dumnealui se pronunță, categoric, împotriva poemelor cu cheie. „Dați laoparte 'ntunecimea din cuvânt!" — stă scris la începutul cărții d-sale.

Dară d. *Petre Stati* se declară pentru poezia lacrimii: „Dați lacrimii puterea să ridice chemarea soarelui neauzită acum, —" căci „Tristeților li-i versul o fântână Din care focul desnădejii bea..." Arta poetică a d-lui *P. Stati* capătă însă o enunțare precisă în strofa: „Să nu te temi de pajiști, de rouă și de flori... Nu bronzul durității, nu marmora, nu piatra Fac opera de artă, ci sufletul e arta; El singur urzitorul, el pune stele 'n nori" *(Făuritorul de vis)*. Inarmat cu aceste doctrine, poetul ieșan a urmărit un vis înalt, de care „azi roșesc!": „Unica, sfânta, marea poezie, Pe care nimeni, poate, n'o va scrie", — și care „Se ticluește 'n grai nepământesc". *(Tristie)*.

Ca să ne putem da seama că d. *Petre Stati* a reușit să se învrednicească, măcar parțial, de această *unică, sfântă, mare poezie*, citâm:

La ușa cerului te-așteaptă,
Cu ochiul stins de sfâșieri
Invins de soarta lui nedreaptă
Copilul marilor tăceri...

Cetatea neagră, negru-i suflet
Și ceturi negre l-au orbit, —
Arareori, cu greu răsuflet
Străvede soarele, uimit.

Din care zări, de câtă vreme
Cu spinul gândului, nespus,
Au prins tărîile să-l cheme
Spre Maica blând'a lui Isus...

Maria, prag de bunătate,
Urcior de milă nesecat,
Cerească ușă spre dreptate,
Pahar balsamic prea curat.

Cules de vie-al suferinții,
Prin iarnă soare mângâios,
Altar mereu aprins credinții.
Liman furtunilor de jos, —

Din azima luminii Tale
O fărmitură lasă doar,
Pe mărăcinii răi din cale,
Asupra negrului drumar.

Sau, dacă lacrimile noastre
Au tras potecă pân' la cer,
Pogori din slăvile albastre
Spre plaiul pururea svingher,

Din nouri albi, pe albă scară,
Cu luminos toiag de-argint,
In ape limpezi să tresară
Brumatul zilei mărgărint".
(Rugi pentru Maria cea din slavă).

Am mai putea cita, dară ne mărginim la câteva strofe:

„Am venit plin de somn să mă culc
Sub un mal de talaz făr' de spor.
Sânge al meu, spuduit de fior,
Șoaptele tac... bârcile trec.
Morții mă smulg..."
(Vis)

„Am revenit spre toamna cu plete ruginii
Când nu știam că'n urmă din marea vânătoare
Prin codrii plini de umbră, doar cioburi de urcioare
Mai amintesc de-ospățul luminii pururi vii".
(Blestem)

„Pe sufletu-mi, — o harfă vibrând acorduri line —
Amurgul și-aurora se iau la întrecut:
Amurgul desfășoară largi mantii de trecut, —
Multicolore steaguri știu zorii să le'mbine".
(Năzuințî)

„Un suflet trist tânjește 'n mine...
Bordeiul trupului firav
Strâmt, fără soare, vechi grozav,
Nu-l face să se simtă bine.

Aș vrea să-i dărui altă casă
Cu stâlpi înalți, tavanul sus
Și ușă largă, luminoasă,
Ferești spre cerul de hurmuz.

Oriunde dau de vreo clădire,
De geam m'apropiu, mă ridic
Pe vârfuri dornic peste fire
Să pot privi numai un pic...

Intârzii mult la cercevele,
Desfac cu mintea orice porți,
Cu iarba fiarelor, zăbrele
Ce 'nchid în ele anii morți.

Cu apă moartă șterg trecutul,
In apă de descântec văd
Ce va aduce neștiutul:
Noroc și cumpeni și prăpăd".
(Nostalgie)

Poezia d-lui *Petre Stati* este, fără joc de cuvinte, *poezie statică*, poezie de contemplare receptivă a lumii sentimentelor și poezie de contemplare a tuturor acelor întrezăriri, a tuturor acelor intuiții câte se abat, ca o funingine cu scântei peste largile braniști ale rațiunii seci și secătuitoare în domeniul de vis al cânteculuî.

Din punct de vedere tehnic, lira d-lui *Petre Stati* cade în greșală când se aventurează în meandrele versului complicat sau mai pretențios decât i se cade să fie. D-nul *Petre Stati* e unul dintre poeții blândei Moldova și nu-l înțelegem când afirmă că simte „răpăiala ploii pe măduva spinării", sau când scrie o strofă ca aceasta:

„Un paloș răsturnat pe-un clin de aur —
Spre tazul serii soarele-a por- nit.
Din spata lui, văpaia a sbughit
In largi crâmpeie, peste vârf de plaur".

Fără de aceste „complicații" CHEMAREA SOARELUI a d-lui Petre Stati este o carte de poezie cinstită și luminoasă.

2. D-l *George Voevidca* a debutat în 1920, cu un volum de SONETE. Au urmat „*Epigrame*" (1925), „*Turnuri*" (1928), „*Supremul argument*" (1929), „*101 Epigrame*" (1932), „*Cântece pentru Lu*" (1936) și recentul volum de versuri „*Pro Patria*" (Cernăuți, 1943).

Pro Patria este o închinare pe altarul Țării. D. George Voevidca e un patriot fervent nu în sensul patriotarzilor ocazionali, ci patriot ca structură. Pentru d-sa nu există viață dincolo de hotarele României. Poate fi, aceasta, perspectivă oarecum limitată. Este, totuși, o perspectivă. Sănătăoasă și solid întemeiată. Perspectiva cetățeanului pe care poți conta.

Cartea d-sale e carte de suferință și carte de bucurie. Veleat îngenunchiat și reînălțare. Toate poemele d-lui George Voevidca, cuprinse în volumul *Pro Patria*, ar trebui citate. Impotriva tuturor scepticilor și împotriva tuturor acelora ce paradează cu sentimente ce nu le aparțin.

Citâm însă numai acest antologic *Tatăl nostru:*

„Tatăl nostru carele ești în cer, străluci etern în lumi, ce nasc și pier; străluci în sori; cobori în foc și fier; Tu — cruci înalți în căile celui Rău — sfințească-semnumele Tău!

Vie împărăția Ta! Nădejdea dintâi și din urmă ești Tu. Spre Tel și isbavă istovul ni-l du! Goana deșertăciunilor lumii: — neastâmpăr al humii, joacă a spumii — delunga-Ți răbdare când o va curma — *Vie împărăția Ta!*

Facă-sevoia Ta, în cer și pe pământ. Tu stele rotești; luceferi întuneci; univers urzești; în neant îl aluneci. Har și dar e semnul Tău sfânt, căci vrerea Ta e binele, pururi — înnalți în suflete bolți de azururi, chiar dacă frângi aripatul avânt! *Facă-se voia Ta, în cer și pe pământ.*

Pânea noastră cea de toate zilele — în scunde bordeie 'n înalte palate, smerenii hrănești, îngrași păcate. Bem viață din ea cum din slovă beau filele. Mana îmbelșugatelor toamne *dă ne-o, astăzi, Doamne!*

Și ne iartă nouă greșelile noastre. Fără greșală nimic nu-i sub astre. Lumescul vina veșnic îl scurmă. Și 'n clipa din urmă ce toate le curmă, iartă, plângând, înțelepții și proștii, *precum și noi iertăm greșiților noștri.*

Și nu ne duce pre noi în ispită! Lepădatul de time stă pururi de pândă; își joacă, în toate, minciuna vrăjită, ne-ademenește ca să ne vândă, să ne 'ngenunche spre veșnică-osândă... Dar Tu, Doamne, nu ne da negrului hău, *ci ne mântuiește de cel Rău*".

D. *George Voevidca* are o limbă dură, și mai comite și o abatere dela cei ce-și îndulcesc vocabularul: D-sa caută asperitățile și duritățile. D-sa creează chiar cuvinte, aspre și dure la rândul lor. Nu-l putem supune, în această privință, unui rechizitoriu. Inregistrăm numai afinitatea sa pentru elementul linguistic rebarbativ, exploziv, colțuros ca un ciob de cremene sau concentrat ca un bulgăre de dinamită. Dară poetul volumului *Pro Patria* are nevoie de aceste „*mânii*" verbale. Spre a da expresie mâniei drepte care-l strivește. (In partea de *Veleat îngenunchiat* a volumului).

Duritățile sună, totuși, neplăcut acolo unde bucuria ar fi mai bine să fie ditiramb sau cântec cristalin. In afară de acestea ne mai întrebăm dacă aceste particularități căutate nu depășesc cumva firea limbii noastre.

D. *George Voevidca* însă a trecut de acea vârstă literară care să ni-l prezinte ca pe un cântăreț nou, dibuitor, nehotărît cu sine însuși și neîncrezător în uneltele sale expresive.

D-sa rămâne ceeace este: un bucovinean original. Bucovineanul care, apărând cel dintâiu pe cerul poeziei arborosene de după trecutul războiu, a știut să-și păstreze necontaminate de curente, toate crezurile. Scriitorii bucovineni tineri îl vor stima ca pe un predecesor. Dacă d. G. Rotică, spre exemplu, a încheiat, liric ca o întomnare însorită, o epocă (— pentru noi poetul G. Rotică rămâne un nedreptățit —), d. George Voevidca e mesagerul unei epoci noi. Dacă d. *G. Rotică*, spre exemplu, a fost cântărețul, de o rară finețe, al peisagiilor sufletești bogate 'n nuanțe, — (facem abstracție de cântecele sale de război, — d. *George Voevidca* e vestitorul unui cântec de începuturi răzvrătitoare și răzvrătite.

I-am situat alături pe acești doi poeți bucovineni, fiindcă, în conștiinta generației tinere G. Rotică și G. Voevidca figurează alături.

TRAIAN CHELARIU

NIMIC NOU
în estetica românească?
— Precizări —

Acum 38 de ani, revista „Viața Nouă" a profesorului Ovid Densușianu și a colaboratorilor lui se lupta din răsputeri să aducă și în România lumina principiilor de artă universal valabile și universal recunoscute: artă pentru artă, nu pentru a susține pe față alte lucruri în afară de artă. S'a discutat. S'a liniștit apoi lumea.

— Sunt oare mai multe feluri de a-ți iubi țara? O dragoste de pământ și neam nu poate fi decât una singură. Dar ea se poate arăta în mai multe feluri, — unele folositoare, altele nu: țipând și bătându-te cu pumnii în piept pela răspântii și prin iarmaroace, sau luptând în tăcere și dedicându-ți puterile, creația și tot florul vieții numai Patriei.

O operă de artă poartă întotdeauna adâmc pecetea celui ce-a creat-o. Și creatorul însuși nu se va putea îndepărta niciodată de felul de a simți, de a gândi, de a vorbi și de a crea pe care-l are tot neamul său. Când e artă adevărată, o creație va aparține omenirii întregi; dar nu va putea fi niciodată luată ca o producție a altui neam decât a celui care i-a născut autorul. Acest neam se va putea mândri că a dăruit ceva care nu e legat de o clipă, de un om, de un loc, ceva de care se bucură o omenire întreagă, dar care e creația lui. Astfel i se va recunoaște mai mult, astfel el se va ridica în ochii străinilor și va căpăta mai multă încredere în sine.

Fiecare va recunoaște în acest dar de artă ceva din neamul lui, deci ceva din el însuși. I se va deștepta dorința de a vedea o lume întreagă vibrând la acest freamăt pornit dintr'un om care-i seamănă, fiindcă s'a născut pe același pământ, din același sânge și sub același soare.

Și fiecare om din colțuri străine de lume va simți o clipă ce suflet trăiește în cei pe care-i știe peste mări și țări. Măcar o clipă, le va fi recunoscător și-i va iubi, pentru florul de artă ce i l-au dat.

*

Când faci artă, e oare nevoe să le spui lucrurilor pe nume? — Arta e calea de a-ți destăinui inima în alt fel decât prin vorbirea de fiecare zi. Arta, întâiu se simte. Apoi, dacă e ceva de înțeles, se înțelege și se vede limpede ca într'o oglindă fermecată.

Este un fel de a gândi românește, de a simți românește, de a vedea românește, așa cum fiecare neam își are felul lui, numai al lui. Un Grigorescu, chiar și pe o floare a știut să așeze lumina soarelui și cerului românesc. Chiar fără „car cu boi" a făcut să se simtă că floarea aceea s'a ridicat din pământ românesc. Fără nici un covor țărănesc, un Luchian a dat, unui colț umbrit, răcoarea moicomă ce te'nvăluie într'un iatac românesc. Și tot așa,

o armonie (savantă, poate) dintr'o Sarabandă sau o Toccată de Enescu, face să se simtă un suflu românesc... un „ceva" care nu se poate găsi nicăeri, în nici un colț de lume unde nu e inimă românească.

Se poate întrebuința, desigur, ceeace e într'adevăr proprietatea sau creația țării tale. Aceasta poate fi un gen de artă, dar nu unicul mod de a face artă.

Dacă această proprietate a țării o vei lăsa așa cum este, va fi numai o încercare de a-ți pune numele pe ceeace n'ai creat singur. Dacă vei imita ce-a făcut poporul, va fi mai deseori o schimcnosire, o falsificare ce nu mai e nici românească, dar nici o creație a ta. — Nu numai cu „hăis", cu „cea", cu „glie" și cu „strămoși" se va putea face artă, și nici dragostea pentru pământul și trecutul nostru nu se va putea trezi și ține trează numai cu ele. Se omoară și arta, se omoară și dragostea de țară. Se poate face artă și cu acestea... dar cât de greu și cât de rar:

Altfel se face artă.

E și mai greu să folosești ce n'ai creat singur, și să dăruiești o operă care să fie și a ta, dar să aibă într'adevăr acel „ceva" care, oriunde s'ar afla, să se simtă că nu e decât românesc.

Dacă știi că poți să faci artă adevărată, decе să n'o faci cum îți spune inima? Inima ta, în orice limbă, cu orice sunete, în orice culori, tot românește va ști să vorbească. Și, dacă e artă, oricine o va simți la fel. Poți să scrii despre oricine și despre orice, poți să pictezi orice, să cânți oricum, dacă e artă va fi artă românească, — și aceasta se va simți îndată.

Dacă ai un dor, de ce să-i spui pe nume, dacă vrei să faci artă? Poți să faci să îl se ghicească gândul, poți să faci chiar alte inimi să bată ca a ta, deschizându-ți inima încetișor, nu răcnind în piață ce te doare. Așa, oricine va putea simți și gândi ca tine dar va avea și ceva mai mult: un fior de artă care-l va face să dorească ce dorești și tu.

Se poate dar să-ți iubești țara și să ți-o cinstești prin artă, și fără să vorbești neapărat de ea.

O vorbă tare asvârlită într'adins, ca un bolovan; face să vuiască văile, dar curând i se stinge răsunetul. Un fosnet de vânt ridicat prin puterile firii, din adâncuri de văi, nu sperie poate pe nimeni, nu sdrobește nimic, dar freamătul se va răspândi spre zări îndepărtate, și va înfiora întinderile multă vreme...

DORIN SPERANTIA

CARȚI și REVISTE

VIRGIL GHEORGHIU

publică, în ultimul număr al CLAVIATURIlor un poem care începe așa: „Tata în uniformă albă, ofițer, S'a întâlnit printre nouri cu mama în cer", și are astfel de versuri: „Ca la întâiul ei bal dela Cercul Militar. El umblă prin a văzduhului livadă Incordat și tânăr ca la paradă... După

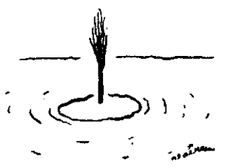

cumpenești alinieri La regimentul anilor de ieri, —". Fără doar și poate, poemul d-lui Virgil Gheorghiu are nedesmințite gingășii. Numai că anumite sieste pământene se situiază, când le pui în raiul poemului, exact la limita dintre sublim și ridicol. Unde-i sublimul?

D-l AL. DIMA

ne trimite ultima d-sale lucrare: GANDIREA ROMANEASCA IN ESTETICA — Aspecte contemporane — Sibiu 1943. Ne vom ocupa de carte într'una din cronicile viitoare.

INTERESANTE

sunt icele Câteva caractere ale literaturii arborosene **publicate de d. E. Ar. Zaharia în numărul de 5 Septembrie al săptămânalului „Bucovina Literară". Am dori să cunoaștem și prefața la Antologia**

rădăuțeană pe care a scos-o d-sa, prefață, în care, ni se spune, sunt afirmate o serie de lucruri ce ar trebui, fie rectificate, fie completate. Până a nu o fi citit nu ne putem pronunța.

PUBLICOM

este, fără îndoială, editura noastră cea mai occidentală dacă ținem cont de faptul că dă o grije deosebită aspectului exterior al cărților publicate. Din mănunchiul de volume apărute până acum la PUBLICOM, fiecare a fost o adevărată surpriză pentru ochi. Iată-l deci pe cineva care a înțeles că până și'n partea pur tehnică trebuie să existe un pic de... poezie. „Poezia" de care dă dovadă editura PUBLICOM mai înseamnă însu ceva. Acest ceva se numește „bun gust". Acel bun gust pe care-l datorăm tuturor clienților noștri câtă vreme nu ținem să imprimăm maculatură de consum dubios.

CAMARADUL

se numește romanul recent apărut al d-lui Emil Codrescu. (Edit. Cercul „Bucovina Literară" Cernăuți, August 1943). Vom reveni.

REVISTA BUCOVINEI

(Anul II, No. 8 — Cernăuți, August 1943), vine cu următorul sumar: C. Loghin (Alecu Hurmuzache), Alecu Hurmuzache (Carele e caracterul și tendința învățământului public la noi?), N. Tăutu (Secetă), Traian Chelariu (Scrisoare poeților bucovineni), I. Cârdei (Clăi de grâu), T. Plop (Sinteze fatale), A. Bogaci (Viața), Ghedeon Coca (Rămas bun), A. Z. N. Pop (Intâia carte de intenție poetică), D. Loghin (Iată-mă în dar), Tr. Cantemir (Bucurie frântă), T. P. Stoica (Cu toamna prin grădină), Melania Livadă (Comedia inteligenților: Giovanni Papini), L. Sandru (La Voroneț). La partea de cronică semnează: A. Vasiliu, M. Livadă, Gh. Noveanu D(ragoș) (V(itencu) și G. Z. A(ntonescu). Este un număr dens și mai mult decât interesant. REVISTA BUCOVINEI ține o cale sănătoasă și care o cinstește.

TRANSILVANIA

în *Poesia Românească* este o monumentală antologie a suferinței, gloriei și nădejdiei Ardealului nostru netrecător. Alcătuită, cu rară pricepere, de d. *Emil Giurgiuca*, această *Antologie* este o carte a profeților noștri. Sunt reprezentate toate glasurile, dela cel al psalmistului *Teodor Corbea* (1712) și până la cântecul cel mai de dreaptă revoltă din zilele noastre. Culese cu pietate de poetul *Emil Giurgiuca*, — el însuși glas de bucium vestitor între vocile de obidă și mânie și suferință dară voci de curată încredere în viitor, — poemele în care singura muză inspiratoare este *Transilvania românească*, mărturisesc un crez de care și pietrele se pot înfiora, dar încă dușmanii neamului nostru.

V. JELERU

„CAUCIUC"

e un roman pe care cetitorii noștri vor avea prilejul să-l savureze nu peste mult timp. Madelon Lulofs, această mare romancieră olandeză, prea puțin cunoscută, sau necunoscută chiar, la noi, s'a întrecut pe sine în paginile acestui roman. Viața acestei „materii" se împletește cu destinele oamenilor, în pagini pe care, odată ce le-ai luat în mână, nu le mai poți lăsa.

„Cauciuc", tradus de d-ra Livia Poenaru, e o carte ce se cetește dintr'odată. Succesul ei e asigurat de calitate!

Pădurea amintirii

(Urmare din pag. I-a)

Crâmpeiul de mirezmă m'a cutremurat. M'am apropiat de șantierul păzit, și m'am rugat de sentinelă, legitimându-mă, să-mi fie îngăduit a adună de sub rândeaua uriașă care fățuia scândurile, o mână de talaj.

Soldatul m'a privit nedumerit și mi-a răspuns că nu se poate, invocând un consemn. Dialectul lui era lesne identificabil. L-am întrebat dacă nu-i de pe văile cu bușteni mânați de biciul torentului către fabricile de celuloză și cherestea, și s'a luminat: mă 'nțelesese și s'a 'ntors cu spatele, să nu-mi poată interzice ceeace nu-mi îngăduia consemnul lui.

Mâna de talaj pe care-am ridicat-o, cu praful rumegăturii laolaltă, mi-am dus-o ca pe o împărtășanie, spre nările avide.

In inimă-mi răspundeau ascuțit, strigătele ghionoilor cu sborul scris în salt, și'n minte-mi răcâiau dinții nenumărați ai marilor ferăstrae mișcate de șuvoiu.

O mână de talaj a 'nvins pretențiile parvenite ale orașului ce-și reneagă structura rustică, și 'n betonul blocului zidit americănește, suprafața aspră a unei scânduri de brad, cu ape și cu cioturi, și-a lăsat ca pe mărturia unei amprente, relieful.

Mai tare decât fierul și cimentul, mireasma scândurei de brad, devenită, după decofrare, netrebnică și asvârlită, se va perpetua sub cărămidă până în veci.

Iar când sub blestemul vreunui „Mané-Tekel-Farès", uriașa clădire va rămâne ca amintirea Thermelor lui Dioclețian, turistul anului 2698 va putea urmări, pe suprafața perfectă a unui stâlp prizmatic de beton, traectul unui carlu care-a săpat cu șapte secole 'nainte, scândura de brad, încă de pe când, bușteau rotund și greoiu, se rostogoleă pe apele învolburate ale Lupșei, iezuite 'n vaste căldări naturale de stânci, și slobozite de cangea armată cu fier a omului svelt, săltând acrobatic 'din trunchiu in trunchiu, nepăsător de treacătul uriaș al curentului, asemeni timpului și febrei marilor dislocări.

ION FRUNZETTI

VIAȚA ÎNSĂȘI

(Urmare din pag. I-a)

Din piesa lui Rojas, scrisă cu vreo 300 de ani înainte de Proclamația drepturilor omului, viața se revarsă ca un șuvoi unanim, neîndiguit, cu o forță irezistibilă la care toți participă, fără multe scrupule morale sau fără niciunul, poate că nu tocmai conștienți de riscul îngemănat al morții, dar oricum, fără atenția grijulie și speriată a insului zilelor noastre, pentru porțicara lui de viață cuminte, confortabilă, croită exact pe măsură și consfințită în integritatea ei, de toate legiuirile moderne.

Aș risca o definiție: viața — această asigurare împotriva riscurilor vieții; căci traiul zilnic — a trăi adică — ce-a ajuns să fie? Obișnuință. Dar obișnuința e tot una, prea adeseori, cu descurajarea resemnării și renunțarea, din lașitate, la ceea ce se smulge vieții prin luptă și nu are preț decât ca răsplată a luptei, — de dragul unui confort mediocru, al confortului moral, care este conformismul, supunerea la regula comună, la felul de a gândi și de a fi al tuturor, cel mai liniștitor, care ușurează digestia și asigură — în stilul Célestinei — scaunul... la cap.

E însă tot atât de zadarnic să deplângem ceea ce nu mai putem redeveni, ca și de a ne pierde vremea oftând că timpul fuge. Gustul individualizării — conștiința tragică a individuației — nu se mai poate pierde odată deprins, nu-l mai putem uita și nici înlocui cu altceva. Virtuțile primare ale sentimentelor neîncercate, necodificate încă, presupusa inocență a neștiinței, grație căreia vom fi fost cândva asemenea îngerilor, nu le mai putem regăsi. **„L'ignorance ne s'apprend pas" —** scria Gérard de Nerval — denunțând **„această lege vagă — (a credinței religioase) — care se mulțumește cu câteva practici exterioare, față de care adeziunea indiferentă e mai vinovată decât impietatea și erezia".**

O legendă orientală povestește că un cavaler s'a luptat o noapte întreagă într'o pădure, cu un necunoscut care era el însuși. Ce alt mit ar putea fi mai semnificativ pentru insul modern, neînstare să-și înfrângă propria-i contradicție lăuntrică, să lasă din el însuși, să realizeze însfârșit — dar niciodată, poate! — sinteza mântuitoare între cunoaștere și trăire pe care ne-o sugerează uneori, cu o absurdă speranță retrospectivă, a regăsirii paradisului originar, spectacolul vieții însăși sau ceea ce o evocă?

Dar ciudat lucru nu atunci când se desfășoară somnolentă și calmă, netulburată la adăpostul rânduelilor sociale, ci tocmai când e mai primejduită, gata să se schimbe în ceea ce o contrazice și o anulează: în război.

Paris, August 1943.

MIHAI NICULESCU

MIREASA din FAȚA OGLINZII

— nuvelă —

pe LIVIU BRATOLOVEANU

Din mers, domnișoara Sana se opri locului să privească distrată, peste umăr, dar cu un aer da falsă indiferență, șirul nesfârșit de automobile care se îndreptau agale spre biserica cea mare o orașului.

— O nuntă! își zise cu un fior de amărăciune ce-i scutură sufletul, și îndată gândul i se întoarse la ea, la propriile ei suferințe. Ca printr'un ochian magic cu lentilele scrutând viitorul, se văzu deodată fată bătrână, singură, tristă și uitată de toți, ducându-și ca și până aci viața pustie de buhă, între pereții posomoriți ai odăiței cu tavanul scund.

Slabă și lipsită de frumuseță, fără nimic atrăgător în trupul ofilit, nu cunoscuse încă dogoarea mângâierilor de bărbat. Se născuse și crescuse, departe de dragoste, ca o floare fără parfum. Puținele prietene care n'o uitaseră de tot și încă se mai încumetau să pătrundă în odăița ei de fată săracă, erau uimite de câtă bunătate, câtă căldură puteau să încapă într'un astfel de suflet. Și chiar se mirau că o fată cu o inimă atât de simțitoare ca a ei, ar putea să rămână până la urmă fată bătrână.

Se mișcă grăbind pasul.

Ar fi vrut să arunce o privire iscoditoare miresei, dar n'avu răgazul, fiindcă automobilul în care se afla tocmai trecuse când întorcea ea capul, înainte ca să-și fi putut da seama.

Se întorcea dela lucru, ca deobiceiu, pe ulița cea mai populată a târgului, sperând că, în cele din urmă, se va găsi și pentru ea un bărbat care s'o acosteze, s'o întrebe de vorbă, în glumă măcar, să-i facă eventual un compliment drăguț și să-i ceară apoi permisiunea de-a o însoți până la poarta casei... Câte idile nu s'au înfiripat în felul acesta?

Deșteptată ca dintr'un vis neasemuit de frumos, se uită încăodată, suspinând, la lanțul de automobile și la îmbuzeala trecătorilor de pe ambele trotoare.

Erau numai cupeuri elegante cu ghirlande de flori și panglici albe încrucișate în geamuri — și perechile de bătrani și tineri nuntași răsturnați comod pe pernele capitonate: bărbații în smokinguri sau fracuri, cu cravate negre peste gulerele tari și cu piepții cămășilor scrobite albind sub reveurile lucioase de mătasă; femeile în scumpe și vaporoase rochii de voal, unele mai frumoase decât altele, cu câte un buchețel de flori violete și fire de beteală aurie prins deasupra sânului stâng. Pe urmă domnișoarele de onoare, vesele și transfigurate de fericire ca după întâia declarație de dragoste, cu coșuri și coșulețe de foiță roz pe genunchii învolți de căprioară, alături de tineri și planturoși ofițeri în ținută de ceremonie, la care se adăugau, în față, lângă șoferii mândri de mânușile lor albe de ață, numărul celorlalți invitați cari n'au avut loc pe scaunele neîncăpătoare din urmă.

— Așa nuntă mai zic și eu! își dădu cu părerea o femeie vârstnică din mulțime, mică la trup și cu bariș portocaliu pe cap. Care fată (și zicând se adresă tovarășei de-alături) n'ar vrea să fie în locul miresei? Se cunoaște cât de colo că-i fata domnului prefect...

Dar domnișoara Sana n'avea tăria să participe, așa cum ar fi vrut, cu tot sufletul, la exclamația aceasta de admirație publică; cuvintele bătrânei, în treacăt auzite, erau ca o răutăcioasă aluzie care-i răsucea în inimă, brutal, ghimpele dureros al destinului ei de fată fără noroc.

Oftând, își potrivi poșeta de catifea jerpelită sub braț și zâmbi trist. Zâmbi trist fiindcă seara era frumoasă, oamenii pe lângă cari trecea erau veseli și ea se simțea mai singură ca niciodată. O împresurase parcă atmosfera rece și plină de amintiri a nopților de acasă, ceasurile de sbucium în așteptarea zorilor tulburi care-i făceau viața și mai pustie. Se gândi cu groază la cei treizeci de ani ai săi pierduți în deșert, la iarna care se apropia cu pași repezi, la sărăcia și la cei patru pereți ai odăiței pustii, la ușa săltată din toc prin care crivățul avea să fluiere din nou amenințător, ca un duh necurat venit din împărăția ghețurilor veșnice, să-i amintească, dușmănos, că lemnele sunt scumpe, că paltonașul din cui e atât de subțiat, atât de umil și jigărit, încât nu știe cum va mai putea ieși cu el la anul în lume.

Doi ani, cât a supraviețuit maică-sa, după moartea tatălui, n'a știut ce-i lipsa, singurătatea ori grija pentru ziua de mâine. E drept că plecarea părintelui rupsese ceva ireparabil din existența, din echilibrul vieții lor de până atunci, dar le rămăsese pensia. Chirie nu plăteau, fiindcă aveau căsuța lor: două cămăruțe, bucătăriora de paiantă lipită cu pământ și magazioara din fundul curții în care, de bine de rău, țineau orătenii și creșteau pui.

Trăiau retrase, ceeace dădea o notă de cucernicie sfioasă de schit, vieții lor patriarhale.

Bătrâna se ducea în fiecare Duminică la biserică, și ea rămânea acasă, deretecând odăile.

Fiindcă avea o voce plăcută și fiindcă inima îi era mereu plină de dor, — cânta!

Cântecele ei întorceau, adesea, capul trecătorilor de pe stradă, spre casa cu ferestrele deschise. Câte unii, mai sentimentali, încercau să-și imagineze chipul fetei după frumusețea glasului. Dar contrastul era atât de izbitor, încât grăbeau pasul mai departe, decepționați. Era parcă și un murmur de protest în plecarea lor: poate ușurința cu care se lăsaseră păcăliți.

— Doamne, își mărturisea ea câteodată gândul sfios, în fața icoanei poleite din odaia de dormit; — de ce nu mi-ai dat o voce mai puțin frumoasă și un fizic mai plăcut?

Dar surâsul luminos și plin de bunătate al Sfintei Fecioare i se părea atât de mustrător, încât, speriată, se prosterna cu fruntea la pământ, implorând grație pentru mareie păcat de-a fi cârtit, poate fără vrere, împotriva rânduielilor lui Dumnezeu.

Singura casă din cartier unde lumina din candelă nu se stingea niciodată, era a lor.

Mică, veche și jumătate îngropată în pământ, dar îngrijită și cu pereții totdeauna spoiți, nu era mai înaltă decât un stat de om. Pe toți îi impresiona micimea proporțiilor ei: „Casa asta pare a fi demisolul unei clădiri al cărei etaj a fost doborît de cutremur", păreau a gândi. Dar vai! câtă suferință și câtă sete de viață nu ascundeau încăperile ei...

Pe urmă moartea neașteptată a mamei.

Când dricul s'a urnit din fața casei, urmat la mică distanță de cele câteva babe guralive cari, de când lumea, alcătuiesc cortegiul mai tuturor înmormântărilor sărace din oraș, a crezut că nimic nu poate fi adevărat, că numai într'un coșmar negru și nesuferit se pot petrece asemenea glume sinistre.

Dar inima mamei nu mai era lângă inima ei: înghețase oprită în loc, ca un ceasornic cu arcul plesnit.

Strigătele dela cimitir se încrucișau discordant cu zgomotul bulgărilor de pământ pe capacul cosciugului, dând tristului spectacol un zvon cu atât mai dezolant.

— De ce, Dumnezeule, de ce?

Toată viața ei, după aceia, a fost plină de asemenea cumplite întrebări. Avea impresia că se află pe malul unei ape fără liman, și că așteaptă, fără să aștepte, vaporul de mult naufragiat, în care soarta îi pusese toate bucuriile.

Așa trecuse ea prin viață și așa ajunsese să se gândească cu groază la cei treizeci de ani împliniți.

Fereastra dorurilor ei era inutil deschisă, căci nici o privire nu se abătea de nicăiri să-i încălzească inima. Parcă era un făcut: toți bărbații își fereau pașii din calea menirii ei de femeie, — și încă mai cumplit decât indiferența lor, erau șoaptele veninoase din jur.

— Ce-o avea fata asta de nu se lipește nimeni de ea? Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Intr'adevăr, așa era. Toate își găsiseră câte un iubit care să le facă declarații de dragoste și să le ducă apoi, cu alaiul cuvenit, la ofițerul stării civile, — numai ea nu!

Și atunci era firesc ca gândul să devină întrebare:

— Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Până și Viorica Blejan, fata băcanului despre care toți spuneau că va rămâne nemăritată, își aflase rostul ei. Nu era frumoasă, ce-i drept, cu ochii ei spălăciți și cu picioarele prea butucănoase pentru trupul diform, dar (pe semne!) dota promisă fusese atât de fascinantă pentru ginerele grăbit să se căpătuiască, încât îi acoperise, chiar în ochii celor mai înfocați vânători de fuste, toată sluțenia fizică...

Cu astfel de întristătoare gânduri, domnișoara Sana se opri în fața unei vitrine.

Era o seară călduță, plăcută, ca mai toate serile din luna lui Brumar, când în aerul plin încă de aroma toamnei, se încrucișează zvonuri de iarnă apropiată.

— Ce-i cu tine, Sano? îi șopti o voce cunoscută, din spate, tocmai când se proptea de feritorul vitrinei. Pe unde-mi umbli de nu mai dai nici un semn de viață? Vai! dar e de neînchipuit ce existență de cârtiță duci.

Se întoarse, tulburată și oarecum uimită că cineva își mai aducea aminte de ea. Dar îndată chipul i se posomori. (De ce oare nu era lăsată în pace, cu gândurile ei? Ce mai vroia și prietena asta cu buzele atât de vopsite, încât o desgustă numai privindu-i-le?).

— Bine, răspunse fără convingere, silindu-se să-și întocmească o figură plăcută. Am ieșit dela lucru și tocmai mă îndreptam spre casă... Tu?

— Eu? Hm! auzi întrebare... Parcă nu știi că m'am măritat și că sunt în divorț cu bărbatul.

— Știam, dar m'am gândit că poate — cum să-ți spun? — m'am gândit că poate v'ați împăcat.

— A! nici vorbă... Banii pe care mi-i dădea el, abia că-mi ajungeau de țigări.

— Se poate, dar am auzit că în cei zece ani de căsnicie...

— Poveștl, dragă! E drept că în gospodărie nu mi-a lipsit niciodată nimic, dar numai căsnicie nu se poate numi viața alături de un bărbat care în ruptul capului nu poate pricepe câtă nevoie de bani are o femeie care se respectă. Spune și tu: cum puteam să mai suport o astfel de viață?

Sana o cercetă cu o săgetare mută în ochi, fără să priceapă. Toate conspiră să-i strice liniștea. Ce s'ar fi cuvenit oare să-i răspundă?

Răspunsul i-l dete tot prietena, sub forma unei întrebări:

— Dar tu? Tu pe cine aștepți? Ce gânduri nutrești? Am auzit că te-ai decis să rămâi fată mare.

Mai rămânea, pentru a împinge la limită nerușinarea, s'o convingă de zădărnicia castității și să-i dea adresa unui bărbat cu care ar putea să se culce.

— E foarte drăguț, răspunse, din partea ta, că te interesezi de fosta-ți colegă de școală, dar...

— Știu! i-o reteză prietena. Știu ce vrei să spui: că ești fată săracă și că n'ai noroc în dragoste... Dar cine-i de vină? te întreb. Cine-i de vină că trăiești ca o pustnică și nu iei aminte la viața care clocotește în jur? Schimbă-te, îți spun. Cu aerele tale de fată cuminte n'ai să reușești niciodată să cucerești un bărbat. Fiindcă bărbații, draga mea, sunt ca fluturii: dacă nu le tai aripile, nu-i poți stăpâni.

Sana băgă de seamă că prietena purta o rochie înflorată și mult mai scurtă decât îngăduia buna cuviință. Dădu să plece, afișând un aer obosit, dar mâna celeilalte nu-i dădu răgazul.

— Te rog! Imi închipui că nimic important nu te așteaptă acasă, așa că mai poți întârzia acolo câteva minute. Ai timp să mă asculți? Am auzit că locuiești singură în toată casa și că ai o cameră de rezervă. Dacă vrei, aș fi dispusă să ți-o închiriez.

O clipă sau două, domnișoară Sana o privi cu un aer contrariat perplex. Apoi se întunecă subit.

— Glumești? întrebă cu neîncredere. Odaia e scundă, igrasioasă, fără nimic atrăgător, așa că nu văd la ce ți-ar putea folosi.

— Și dacă totuși insist să mi-o cedezi? Crede-mă, nu glumesc. Am nevoie de camera ta, din două motive. Intâi, pentru că e retrasă, și al doilea pentrucă te știu fată discretă. Știi, am un prieten care mă iubește, și până ce nu isprăvesc cu divorțul ,nu pot să-l primesc. Pe urmă sunt copiii la mijloc. N'aș vrea să-și închipuie vreodată că mama lor. mă înțelegi... e una din ălea care...

Așa dar aici țintise să ajungă?

E de mirare cum și-a biruit indignarea, cum s'a putut stăpâni fără să-i arunce, în față, toată indignarea pentru rușinoasa ofertă.

Până la poarta casei, nici nu știe cum a ajuns.

Era scârbită și rușinată, ca și cum cineva i-ar fi pretins să treacă printr'o piață publică, ziua în amiaza mare, în pielea goală.

Și pentru întâiași dată în cei treizeci de ani, sub impresia cuvintelor care țeseau în creerul ei o realitate greu de disecat, simți că viața, viața cea de toate ziele, e atât de searbădă și atât de iremediabil inutilă, încât nici nu merită să fie trăită.

In dulapul cel vechi de brad, printre boarfe și pălării demodate, e o rochie albă de mireasă cu voalul și beteala încă intacte, rămasă ca amintire dela nunta mamei.

Câtă vreme a trăit bătrâna, o scotea din când în când la lumină, privind-o cu un zâmbet de vagă langoare pentru vremurile apuse, apoi, după ce-o aerisea și-o îndrepta câte o cută, o punea cu sfințenie la loc, pe umărașul de lemn cafeniu, în dulapul mirosind a naftalină și-a rufărie curată.

Dar bătrâna a murit și rochia tot acolo a rămas, fiindcă domnișoara Sana nu s'a îndurat să-i schimbe locul, necum să-i găsească altă întrebuințare. Ba încă, din respect filial pentru amintirea bătrânei, când o copleșește tristețea și nici o bucurie nu se ivește de nicăiri să-i ogoească aleanul, nefericita urmașă a Balașei Fratostițeanu o scoate ca pe-a taină a inimii ei înfrigurate numai de ea șitută, s'o încerce, cu un surâns de tragică naivitate, timp de o jumătate de ceas, în fața oglinzii dela șifonier.

E în acest ritual cucernic și în deobște fără spectatori, o evadare din viața de buhă pe care numai ea o înțelege.

Ca într'un vis frumos, rochia îi îmbracă trupul scheletic lipsit de feminitate, dând obrazului scobit o strălucire de prospețime și virginitate.

Surâde, dar surâsul nu e pentru imaginea din oglindă, ci pentru craiul de tobă din pasiența de-atâtea ori amăgitoare, așteptat să-i cadă cu daruri de nuntă la așternut. Iar ochii nu se mai satură privind. Nu-și poate desprinde admirația dela această făptură în alb care-i zâmbește, care-i zâmbește necontenit, cu palida măhnire a zvonului de lună, și care mereu se răsucește pe tocurile subțiri, ca manechinele vii ale caselor de modă.

Alta-i emoția când ești în floarea vârstei și rochia de mireasă îmbracă trupul virginal pentru despuierea de fructul delirant al păcatului, și cu totul alta când inima nu bate decât pentru propria-i încântare.

Dar pentru domnișoara Sana emoțiile n'au osebire.

Inchide ochii filtrând privirea ca sub vraja unei miraculoase băuturi, și se visează în fața altarului, cu cununiile pe cap. Preotul cântă chemând binecuvântarea Cerului să coboare asupra tinerilor miri uniți în lupta cea înfricoșetoare a vieții, iar sub lumina gălbuie a lumânărilor din policandre, aurul și argintul icoanelor dau sacrei ceremonii, o amploare și-o strălucire de eden. Pe urmă mulțimea din biserică începe să se agite făcând loc încântătoarei perechi, și ea pășește timid prin coridorul viu de oameni, ca o mireasă a Cerului în procesiunea sacerdotală spre schit.

Atunci ochii i se deschid în realitatea din jur, dar odăița cu tavanul scund nu mai păstrează nimic din sumbra-i înfățișare. I se pare că visul continuă la fel de frumos, și că pe la spate, ca un hoț, alesul inimii se apropie tiptil în vârful picioarelor, nevăzut, s'o cuprindă — fulg — în brațe, și să-i depună pe umărul gol, pe umărul alb și înfiorat de mângâieri, sărutul prenupțial.

— Sano, iubita mea dragă, cât de frumoasă ești în rochia de mireasă!

Și visul continuă, totdeauna nou și totdeauna neînchipuit de frumos, până ce ochii i se umplu de lacrimi. Abia atunci, când cade zdrobită pe pat să-și înăbușe plânsul în pernele moi, vraja cea bună se desleagă sfâșiată brutal ca o pânză de paianjen, denunțând inocenta amăgire a închipuirilor ei de fată fără noroc. Și, lacrimile curg, din belșug și line, ca dintr'un izvor nesecat al dorurilor ei neîmplinite.

Așa au trecut anii tinereții ei și așa s'a scuturat ea: ca o grădină bătută de vânturi reci, în prag de toamnă.

Imbătrânise pretimpuriu. Obrazul i se subțiase pământiu și în colțul buzelor îi apăruseră primele riduri.

Deși era în pragul celui de al treizeci și unulea an, inima tot tânără îi rămăsese: ca la douăzeci. Dar femeia la o astfel de vârstă, își pierde din agerimea de flacără. E ca un cântec uitat de caterincă veche, spre care nimeni nu mai întoarce capul; sau dacă-l întoarce, o face numai pentrucă melodia demodată mai poartă în scâncetul ei distonant, unele acorduri vesele cari amintesc altele mai noui.

Se măritau fetele din târgul ei, una câte una, mânate deopotrivă de teama de-a nu le trece vârsta, și ea tot singură rămânea. Rând pe rând, ca la o loterie cu numere câștigătoare, roata destinului se învârtea, se învârtea necontenit, la poarta fiecărei case, pârtinind pe unele, nemulțumind pe altele, dar așezându-le pe fiecare la rosturile lor.

Atunci, cu inima tot mai sfârtecată de sumbre presimțiri, domnișoara Sana se gândea cu groază la șoaptele care se împleteau răutăcios ori compătimitor, pe urma pașilor ei.

— Ce-o avea fata asta de nu se lipește nimeni de ea? Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Curând însă și șoaptele au amuțit. Implinea treizeci și cinci de ani și gurile rele nu se mai căutau pe deasupra ulucilor, să-i cântărească norocul.

Puțin câte puțin, începeau s'o uite.

Au uitat-o.

Se obișnuiseră cu toate s'o știe nefericită și singură, așa cum ochiul, de bine de rău, se obișnuiește cu prefacerile dintr'o stradă, unde nevoia de spațiu a dărâmat o casă, ca să răsară alta în loc.

Și la fel cu casele cele noui, care făceau orașul de nerecunoscut, era destinul fetelor în pragul măritișului. Plecau unele dela casa părinților, altele răsăreau în loc; domnișoare rumene și zglobii, în toată puterea cuvântului, cu sânii pârguiți și tari, care până mai ieri-alaltăeri se jucau în praful uliței cu băieții de-o seamă și prindeau funde în cozile aurii ale păpușilor.

Erau atât de multe și atât de nerăbdătoare să cunoască întâii fiori ai dragostei, încât spre seară, după șapte, la ceasul când prăvăliile își trag zorite până jos obloanele zuruitoare, ca o armată se năpusteau pe centrul orașului, invadând strada principală de pe un trotoar pe celălalt, fiecare cu câte un băiat alături, deobiceiu elev în ultimul an la liceul din localitate.

Dar mai cu trecere decât școlarii trăind necontenit sub teroarea dascălilor cari nu prea vedeau cu ochi buni jocul acesta nevinovat de-a dragostea, erau elevii dela școala militară de aviație.

Toate fetele își făceau de lucru, cu coada ochiului, spre uniformele sinèlii, apreciind din mers, care i s'ar potrivi mai mult și care dintre ei poartă chipiul mai pe-o sprânceană.

Cunoștințele înfiripate la repezeală, erau a doua zi, pe Corso, motiv de concurență.

Gureșe și neastâmpărate ca un pumn de vrăbii, în rochițele înflorate de stambă, se afișau care mai de care mai vesele și mai maturizate, disputându-și fiecare cavalerul. Ba unele, mai îndrăznețe, spre dezolarea celor lipsite de „experiență", treceau spânzurate melancolic de brațele cu galoanele de fir galben în diagonală, care, la rându-le, susțineau încrezătoare și cu un aer de triumf în bărbăția lor, dulcea povară.

Singură muzica regimentului de infanterie mai lipsea, ca să dea romanticului bulevard, aspect de sărbătoare. Altădată însă era și ea acolo, prezentă, la locul ei, în rotonda bătrânului parc, înveselind tineretul cu ariile și potpuriurile ei naționale. S'a întâmplat însă că, într'o bună zi, când poate nimeni nu se aștepta, să înceapă a mugi în Răsărit gurile fioroase de tun, așa că „băieții" și-au strâns alămurile și s'au dus fiecare la rosturile lor.

N'a fost o despărțire prea tristă.

Și n'a fost, pentrucă a doua zi chiar, în târg, se lățise zvonul că aerodromul din spatele uzinei de apă, se va transforma cât de curând în școală de aviație.

Incă bulmăcite de lupta care se încinsese peste apele Prutului, fetele dintr'un întâi n'au dat crezare zvonului. Dar o lună mai târziu, sau poate nici atât, s'a auzit deodată în locul muzicii militare, zgomotul motoarelor de avion.

Suple, gigante și masive ca niște enorme paseri de fier, umpleau adâncul înalt al văzduhului cu bâzâitul lor asurzitor, făcând să bată mai puternic inima fetelor de jos.

Se priveau emoționate, mirate, peste uluci, cu o dulce presimțire în inimile pornite spre dragoste.

— Ce-o mai fi și asta, tu?

— N'ai auzit? Avioanele! Au sosit și ofițeri dela București, să-i instruiască pe boboci.

— Va să zică tot e adevărat? Atunci o să avem de furcă, fetelor: cu aviatorii nu-i de glumit.

— Taci tu, nebuno, nu spune porcării că te-aude mama!...

Câteva zile după aceia, fetele nu s'au mai arătat pe la uluci: dispăruseră parcă intrate în pământ.

— Unde s'or fi ascuns fetele noastre? gândeau elevii dela liceul din localitate.

Nu știau. N'aveau cine să-i lămurească.

Realitatea însă este că le apucase pe toate vrednicia.

Ca la un consemn general, și-au adus aminte că rochiile de anul trecut nu mai corespundeau modei din ăst an.

Atunci, din sipete și garderoabe, au început să apară, pe rând, cupoane, panglici, danteluri, garnituri de mătasă și resturi de stambă colorată. Era atâta înfrigurare și atâta zor în graba de-a modifica un guler, de-a transforma o rochie sau de a-i scurta poalele până mai sus de genunchi, încât miezul nopții le prindea pungălind somnoroase cu acul, iar peste zi, duruitul mașinilor de cusut se împletea ritmic cu zgomotul motoarelor de avion.

Pe urmă, când au sfârșit lucrul și s'au năpustit pe centru, erau ca șuvoaiele de munte umflate de ploi. Și pentrucă erau tinere și băieții dornici de aventuri, lupta de cucerire n'a fost grea. Singura dificultate care le ofăra sufletul, era faptul că numărul lor întrecea cu mult pe acela al băieților.

Dar nu s'au dat bătute, fiindcă știau, din instinct, că o femeie nu este niciodată de prisos. Au tăbărît atunci câte zece, câte cincisprezece pe câte unul singur, de se mirau și băeții de norocul care le-a căzut pe cap.

Curând însă și-au dat seama că lucrurile nu mergeau așa bine, cum au sperat. Se concurau, dar sistemul se dovedise a fi cu totul ineficace.

S'au înțeles atunci, din priviri, într'o mută și totală conspirație de masonerie amoroasă, să-i fascineze cu schimbul. Astfel, idilele nevinovate de dragoste se înfiripau temporar, prietenile se legau și repede se desfăceau, încât, la un moment dat, băieții ajunseră să confunde fetele, să le amestece numele și să nu mai știe dacă „vampa" cu care avea întâlnire a doua zi era brună sau blondă, dacă studia chimia sau era vânzătoare la librăria din colț.

Principalul însă e că se distrau de minune și că fiecare fată își găsise un cavaler cu care să-și piardă timpul.

Numai domnișoara Sana, singură și nefericită în izolarea-i de buhă, simțea cum se ofilește cu fiecare zi care trecea, cum în jurul buzelor sterpe de jarul sărutului, cutele revelatoare se adânceau, se adânceau cu o realitate perfidă și rea.

Cam în acea vreme, pe strada ei, se mutase un funcționar dela depozitul de alcool.

Aparițiia lui nu-i provocase nici bucurie, nici emoție, fiindcă știa că vremea măritișului ei a trecut de mult și că bărbații, ingrați și capricioși, nu se prea învrednicesc a întoarce capul după fetele bătrâne.

Domnul Scarlat era un bărbat chipeș, înalt și bine legat, cu o față cam negricioasă și cu un surâs care mergea direct la inimă.

Mai mult însă decât atributele acestea fizice, era firea lui *neașpus de potolită*, de om care n'ar fi în stare să rostească o minciună fără să roșească, necum să facă cuiva vreun rău.

Prieteni n'avea.

Nu pentrucă n'ar fi putut să-și facă, ci pentru mai seriosul motiv că iubea singurătatea și-i plăcea să-și trăiască viața departe de zgomotul lumii.

Inchiriase o cameră mobilată la doamna Tincuța Stoian, nevasta grefierului dela tribunal, unde se instalase chiar în seara când picase în oraș, așa că între el și domnișoara Sana era o distanță relativ mică.

Când se întorcea seara, după ora nouă, dela slujbă, drumurile lor se încrucișau în același punct, iar de acolo urmau aceiași linie dreaptă pe strada cufundată în întuneric, cu singura deosebire că domnișoara Sana se oprea în fața casei cu poarta de lemn, iar dumnealui trecea mai departe, cale de o sută de pași, până la casa cu oblon și scară de piatră.

— Omul acesta e un singuratic! își spuse într'o seară, când pașii lor se încrucișară ca deobiceiu, gândindu-se că, în cele aproape trei luni de când se mutase pe aceiași stradă, nu-și amintea că-l fi văzut vreodată în tovărășia unui prieten.

Și din clipa aceia, simți parcă o strângere de inimă pentru tovarășul de drum, ceva dulce și amar, ca un fior care-i scutura sufletul ghemuit, fiindcă și-l închipuia la fel de nefericit și fiindcă ducea o existență de buhă, în care-și oglindea propria-i viață.

Incepuse să-i fie drag.

Se uita la el cu coada ochiului, ori de câte ori se întâlneau, simțind cum de fiecare dată bucuria revederii făcea să-i galopeze năvalnic sângele spre inimă.

Pe urmă, într'o noapte, când ploaia de afară bătea ținte pe acoperișul de tablă și vântul frângea, ca pe-o trestie, pomii din grădini, s'a deșteptat gândindu-se la el. Dimineața a prins-o cu mâinile sub cap, cu ochii pierduți, în tavan, urmărind în tăcere firul încâlcitelor gânduri. S'a sculat obosită, cu fața trasă și cu febra nesomnului sub gene.

Atunci, întâia oară, îngrozită de aspectul grotesc din oglindă, s'a gândit să apeleze la serviciile dermatografului și-a rujului de buze. A scotocit, în cutioara de lemn traforat, unde știa că mai păstrează câteva sulimanuri dela verișoara cochetă picată, cândva, din București, dar rezultatul înfriguratei cercetări n'a fost cel așteptat. Vechi, arse și uscate, instrumentele de machiat erau inutilizabile.

S'a îmbrăcat atunci, grăbită și pradă aceleiași nerăbdări cu care, seara, aștepta clipa cea mare a întâlnirii cu domnul Scarlat, — și primul drum pe care l-a făcut în dimineța mohorîtă de Septembrie, n'a fost la fabrica de pălării, unde lucra, ci la drogheria cu frumoasa vitrină de cristal, de pe Strada Mare.

Droghistul, mirat de această matinală apariție (nici nu trăsese bine obloanele, când clienta s'a strecurat grăbită pe ușa prăvăliei), s'a scuzat o clipă până ce-și îmbracă halatul, apoi a trecut după tejgheaua cu borcănașe și tot felul de flacoane și cutii de carton orânduite simetric pe policioarele de sticlă, întrebând-o ce dorește.

— O cutie de pudră, răspunse, și fiindcă droghistul o privea cu un aer distrat, adăugă roșind: — pentru sora mea!

Mințise, dar pe figura subțiată de febra nesomnului, nici o fibră a mușchilor nu se clinti.

Omul în halat alb se crezu dator să întrebe:

— **Pompea?... Duchesse?... Legraine?...**

— N'are importanță.

— Da? Atunci dacă nu interesează marca, v'aș recomanda să luați o cutie **Chat Noir.** E o pudră nouă și foarte căutată.

— Mă rog, poate să fie și... cum îi spuneți! îngăimă fără pic de convingere, doarece nu cunoștea marca fabricilor și nu știa să facă deosebirea între o cutie de pudră și alta.

— Doriți una mare? Mică?

— Mică.

Droghistul împachetă o cutie după punga și dorința clientei.

Apoi:

— Un ruj nu doriți?

— Da, și-un ruj.

— Sora dumneavoastră e blondă? Brună? Căci pentru blonde se recomandă o nuanță mai deschisă. Un carmin de pildă.

— Nu, nu e blondă... E la fel ca mine: brună.

— Perfect! Să vă dau atunci o nuanță mai închisă...

Amabil, de o amabilitate suspectă, ca în toate împrejurările când are de-aface cu cliente neinițiate în complicata artă a sulimanurilor, droghistul puse, lângă cutioara de pudră, rujul dorit, apoi îi dete restul la o sută, cu un surâs jovial pe figura bonomă.

Domnișoara Sana primi banii, numărând mărunțișul în palmă, cu luarea aminte a omului care-și vede bugetul de-o zi redus la jumătate. Pe urmă, sfioasă, cu sfiiciunea fumătorului precoce neîndrăsnind să treacă pragul tutungeriei, plecă dând ziua bună și strângând la subțioară pachețelul cu prețioasele dresuri, ca pe-o inofensivă și totuși temerară armă desprinsă din panoplia vicleșugurilor femeiești.

(Urmare și sfârșit în n-rul viitor)

Final

Pe patul hâd al desnădejdii crunte
Sfârși-vom toți, curând sau mai târziu.
Ne îmbătăm de-un vis ca de rachiu
Și socotim c'avem o stea în frunte.

Când ne surâde cerul siniliu
Umplem hambarul numai cu'n grăunte.
Ne credem frați cu orșicare munte,
Ca să 'mblânzim al vremii bidiviu...

A fulgerat cumva 'n amiaza mare?
Miroase 'n jur a zgură și-a pustiu?
S'a rupt o roată dela Carul Mare

Și peste vârfuri nu e nici o punte?
Pe patul hâd al desnădejdii crunte
Sfârși-vom toți, curând sau mai târziu...

LEONIDA SECREȚEANU

Trecut

Pierdut în amintiri ca într'un vraf
De manuscripte vechi și apocrife,
Cu străluciri mocnite blând sub praf,
Tot sufletul mi-e ros de hieroglife.

Nici eu nu mai pătrund, aproape,
Inscripțiile vieții care-a fost
Cât timpul a purces ca să-și îngroape
In mine enigmaticul său rost.

Și-acum, pe lespedea de praf lăsată,
Peste cavoul adâncit în vreme
Al vieții, în neștire răposată,
S'au sgâriat spirituale steme.

Și'n epitaful încâlcit de semne
Atât văd clar, în amintiri pierdut:
Pe simpla 'ncrucișare a două lemne
Stând răstignit un Christ necunoscut....

ST. V. IONESCU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală [illegible] umerar conform aprobării din C-la P. T. T. Nr. 24.484.939